

Přítomnost

ROČNÍK VII.

V PRAZE 3. PROSINCE 1930.

ČÍSLO 48.

F. Peroutka:

Něco se děje.

II.

Která hlavní síla patrně podkopává kapitalistický řád? Socialismus? Komunismus? Sotva. Křesťanství a anarchismus pak jistě ne. Rozhodnou ránu kapitalismu zasadí asi kapitalismus sám. Bezuzdně produkuje, jen touhou po zisku hnaný kapitalista sám sestává revolučním elementem. Jsou to následky, které se vymykají jeho vůli.

Situace, již prožíváme a již se v distingovaných národohospodářských kruzích říká krise cen, zdá se navědčovatí tomu, že přišel čas, abychom Marxovu teorii o nadprodukcii aspoň trochu rehabilitovali. Poválečné poměry daly nám na ni zapomenout. V době nedostatku bylo možno se o ní zmiňovat s posměchem. Tehdy jsme neměli ani kus pořádného chleba, a celkový pohled na strádající, ošumělé, nedůstojně žijící lidstvo vedl nás k tomu, abychom představu nadprodukce zařadili vedle představy zlatého věku do říše pověstí. Ale tyto doby minuly důkladněji, než se domníváme. Nic není nebezpečnější, než pravdu a city z jednoho údobí násilně držet také v údobí druhém: pravda z doby obecného nedostatku produktů je zcela jiná než z doby, kdy produkce začíná se blížit zenitu. Nedávný nedostatek, který jsme prožili, nám všem trochu zakalil oči. Váhavě se teprve rozhlížíme v nové situaci. Krise cen je znamením, že nadprodukce je už více než pouhé slovo. Pokud se zemědělství týká, zde už nikdo nemá mnoho chuti polemizovat proti představě nadprodukce. A průmysl se chystá poskytnouti nám svou krisi co nejdříve podobné důrazné poučení.

V dobách, kdy jsme vzdychali po obnovení výroby a kdy jsme měli náladu, jako mají v Rusku, poručiti kapelám, aby vyhrávaly nad každým roztáčejcím se kolem v továrně, neuměli jsme si dosti dobře představit, že bohatá sice, avšak neorganizovaná produkce velmi je vzdálena zlatému věku a jiným představám o štěstí. Ale je čas, abychom si to už dovedli představit. Málo produkce i mnoho produkce — vysychající nebo rozvodněná řeka výroby — obojí sahá nelaskavě po hrdle společnosti, aspoň do té doby, dokud se nenaučíme vyspělou výrobu nějak ovládat a podrobovat svým cílům. Zaveďte nadprodukcii do kterého chcete odvětví výroby, třeba do výroby knih. Začněte vyrábět více knih, než lidé mohou přečíst nebo zaplatit: následek této skvělé, mohutné výroby nebude bohatství, nýbrž to, že uvedete v nejistotu a trýzeň existenci všech, kdo knihy píšou, vydávají, sázejí, prodávají a vůbec se na nich nějak živí. V dnešním systému kapitalista ještě vyrábí, jako pták na větvi zpívá: svobodně. Jeho volnost vyrábění porovnávala se s volností občanskou nebo básnickou.

Je těžko předpovídat: ale zdá se, že podle toho, co už je nám dáno vidět, zkušenosti s touto výrobní volností budou takové, že v budoucím nějakém systému,

k němuž spějeme, protože k němu musíme spět, tato svoboda kapitalistovy inspirace bude omezena. Jinak postavení těch, kdo pracují, bude krajně nejisté. Příval nabídky bude korumpovat hodnotu jejich práce. Myslím, že je dostatečně jasno, že právě toto se už děje v zemědělství. Ve světě výroby je možno dvojitě vyrábět zboží z volné inspirace a vrhat je do světa, aby se uchýtilo, kde může. To děláme. Nebo ustoupit zpět k zákonům logiky a vyrábět pro spotřebu, kterou nějak musíme zjistit. To budeme musít dělat. Nyní se ještě většinou vyrábí a nevadí dosti dobře pro koho: dvě hromady zboží, které se na trh přiblíží s dvou různých stran světa a které jsou tam, kde je spotřeba jen pro jednu hromadu, svedou mezi sebou nelitostný boj. To má zlé důsledky tisíc kilometrů odtud pro ty, kdo byli na výrobě oně hromady zboží nějak účastní. Někdy slavný muž, nějaká autoritativní korporace, třeba tak velká a účtyhodná jako je Společnost národů, budou musít navrhnout lidstvu, aby se pokusilo uvést do výroby zásady rozumnosti. Mnoho mluvíme a píšeme o organizaci: ale pořad couváme před tou poslední, rozhodující organizací: vyrábět a vědět, pro koho.

Nemůžeme ovšem ještě mluvit o absolutní nadprodukcii. Kdo by byl tak necitlivý a slepý k nedostatku, v němž žijí jeho bližní, aby se odvážil říci, že vyrábíme více než potřebujeme? Je možno, že i k tomu se jednou dojde, ale to už je více méně otázka o cenu z oboru národohospodářské metafysiky. Zatím nám stačí mluvit o nadprodukcii relativní: v lečterém oboru už vyrábíme více, než lidé jsou schopni zaplatit. Hromady zboží, které nikdo nekupuje, rostou před očima starostlivých interesentů. Některé továrny se zavírají, jiné omezují výrobu jako trest za to, že lidé pracovali a vyráběli. Mnohdy se potká s tragickým nebo aspoň nepříjemným osudem, nemaje jiné viny než tu, že pomáhal rozmnožit výrobu. Už dnes třeba textilní dělník ničím jiným než tím, že pracuje, podřezává trochu větev pod sebou. Co se má dělat? Má se nakupit zboží na hromady a zapálit na oltáři bohyně Ceny k jejímu prospěchu? Máme ničít zboží, abychom posilovali ceny? Američtí farmáři se uchýlovali k tomuto barbarskému prostředku. Nechci pochybovat o tom, že genius lidstva vzepře se nakonec této metodě tvoření cen a začne se raději obírat organizací výroby a spotřeby.

Je zcela možno, že dnešní krise ještě není rozhodující. Je možno, že vlivem nějakých příčin ještě na určitou dobu věci obrátí se k lepšímu. Ale nelze radit průmyslovým kapitánům, aby si definitivně oddychli, neboť bude čekat nové vzdychání za rohem. Ve světě pracujících síly, které za nějakou dobu vrátí krisi ve zhoršené podobě.

Dokud potrvá nynější vzrůst výroby, osud vyrábějících bude bez jistoty. Vidíme, kterak poloagrární země snaží se vybudovat svůj průmysl; vidíme, kterak kolonie se industrialisují. Tyto jevy může průmysl sledovat jen s úzkostí.

(Dokončení.)

P O Z N Á M K Y

Po valné hromadě Všeřdu.

25. XI. byla konána valná hromada Všeřdu, na níž bylo přítomno přes 1200 mladých právníků. Ve volbách zvítězila 547 : 473 kandidátka zcela politická, pro níž i politicky agitováno. Byla to kandidátka koalice národně demokraticko-klerikálně-fašistické. Člen redakce „Expresu“ bude ve správním výboru Všeřdu. Je to velmi smutný zjev, že mladí právníci podléhají naprosto demagogickým vlivům. Když na výtky nesprávné bilance a nepořádku ve skladu knih odpoví generální řečník, doktor práv, apelem na srdce a vlastenecké citění členů, za vlasy přitáhne historii o dru Kramářovi a zapečetění spolku ve válce, tu skutečně nemůžeme než žasnout. Volá se hanba „Českému Slovu“, mluví se o slovanském pohostinství, argumentuje se tím, že kandidát je oboustranný (!) sirotek — prostě temno. Připadáte si jako na schůzi Baráčníků v letech 90., a jste mezi akademickou mládeží r. 1930. Proti výše zmíněné kandidátce stála kandidátka odborová, kterou podporovali, kromě studentů nepolitických, agrárníci, sociální demokraté a národní socialisté. Nikdo si nedovede představit, jakým způsobem bojovali národní demokraté proti této kandidátce. Rozhozeny dokonce nepodepsané letáky, v nichž obviňován levicový kandidát ze zavinění krádeže 17.000 Kč. Denunciace nejhoršího druhu rozšiřovány mezi studenty. Je ovšem zcela lhostejno, anebo skoro lhostejno, kdo bude půjčovat knihy v knihovně spolku. Je jen jediná nebezpečná otázka na celé této věci. A to je smýšlení studentstva, jeho representace. Valné hromady studentských spolků jsou skoro jediným forem, na němž lze pozorovat politické rozvrstvení studentské mládeže. A jsou i forem, na němž lze vidět velmi neuspokojivou úroveň našich studentů.

A ještě něco, co zarazilo na valné hromadě Všeřdu a na událostech kolem ní. — Je to ohromný zájem politických stran. A je patrné, kdo má zájem na ovládnutí studentstva za každou cenu. Na jeden leták opise vydává nacionalistická skupina čtyři a zvláštní vydání svého časopisu, s obsahem, který se pokouší skandalisovatí vůdce opise. Je patrné, kdo dává peníze na tyto letáky! A ještě smutnější věc. Objevila se nám v celé nahotě v řeči generálního řečníka dra Kadlece a v článku v „Národním Studentu“ závislost, úplná slepá závislost na sekretariátu národní demokracie. V „Národním Studentu“ je pasus, napsaný patrně nějakým hošíkem, který proti své vůli nám pověděl nejtěžší obžalobu národní demokracie. V článku, v němž se totiž mluví o spojení agrárníků se sociálními demokraty, je místo: „... spojení, ke kterému, jak nepochybujeme, ústředí republikánské strany nedalo svolení!“ Tedy tam jsme to již dpracovali! Politické sekretariáty mají studentům dávat svolení, koho volit za předsedu v odborném spolku. Má se dělati snad unctím mezi Všeřdem a ochranou nájemníků? Studenti nemají snad ani právo vlastního úsudku? Tedy i za studenty i za tu mládež, která mluví sekretariáty politických stran? Je to nejtěžší obžaloba národní demokracie, která byla v poslední době napsána, a jsme rádi, že právě členem této strany. Kromě komunistického studentstva žádné studentstvo není v tak slepém područí své strany jako studentstvo národní demokracie. Je neradostné pomyslet na mozky budoucích byrokratů, deformované stranicetvím již od mládí. Tedy, jak bylo již řečeno, nezáleží na tom, je-li ten neb onen knihovníkem nebo zapisovatelem Všeřdu. Je nám jen líto, a upřímně líto, že stíny naší demokracie položily se i na akademickou mládež. Že k tomu, aby se někdo stal zapisovatelem Všeřdu, musí mít politickou legitimitaci. Že určití lidé pro své politické přesvědčení musili z práce odejít.

Co bude z tohoto studentstva? Kde je ta mládež, která chce porážeti staré? Vždyť je to obraz obecních voleb z minulého století a ne mladé generace z r. 1930. Chápeme a na valné hromadě Všeřdu jsme pochopili, co tvoří mínění dnešního studentstva a o co se bojuje. Ne ideje, ne více nebo méně schopní kandidáti, ne boj o Masaryka, Šaldu, realismus, klerikalismus — ne, je to jen boj bombastickými frázemi o větší náklad „Národa“ a „Večerního listu“. Studenti, na

něž působí při volbě předsedy a výboru odborného spolku apel na srdce, dra Kramáře, sirotka, slovanskou pohostinnost, přátelství socialisty a agrárníka, národ, rakouské katany a zapečetěné dveře spolku — a ne na schopnosti, účetnickou kvalifikaci, počet uspořádaných exkursí, znalost cizích řečí a argumenty slušnou formou podané a nezodpověděné. — Tito studenti jsou pro nás mementem. Kdo má býti střízlivým a věcným, ne-li právníci? M. L.

P O L I T I K A

E. Erdély:

Tři rakouské hlavy.

1. Karl Vaugoin.

Tento velký, pevně stavěný muž, skorem padesátiník, před několika týdny ještě v cizině naprosto neznámý, udělal si jako ministerský předseda rakouský jméno. Jméno, o němž nikdo neví, zda je v politickém slova smyslu slavné nebo pověstné; jméno, které zní sice francouzsky, ale které jen málo jeho přívrženců dovede správně vyslovovat. Ani ve vnějším vzhledu, ani v mentalitě Gal; Karel Vaugoin je spíše pravý Vídeňák. Povoláním byl pojišťovací úředník, určitou dobu, ve svém mládí, také aktivní důstojník trénu v hodnosti poručíka. Pokud jde o politiku, stal se po krátkém pokusu být německým nacionálem, horlivým přívržencem křesťansko-sociální strany Luegerovy. To byla strana vídeňských šosáků: bohobojná, cisaři věrná, rozhorlená na volnou soutěž mezinárodního kapitálu, ale nikoliv tolik milovná pořádku, aby uplatňovala antisemitismus, nikoliv proti Rothschildovi, nýbrž proti malým židovským obchodníkům. Shromážděna v neděli dopoledne v kostelích, odpoledne v měšťanských hostincích, byla a je to strana maloměšťáků podle všech předpisů, i když vlny kapitalistického vývoje bijí o její hlavu.

Karl Vaugoin je hlavou této strany. Po válce, která mu dala hodnost rytmistra v rezervě u trénu, velké vítězství socialistického proletariátu ve správě města pomalu vyvolávalo rostoucí odpor maloměšťáctva, které začalo boj proti hypertrofii sociálně politického zákonodárství. Karl Vaugoin, energický muž, byl již před desíti lety ministrem vojenství v Rakousku. Čistě organizačně udělal na tomto poli opravdu něco. Z trossek staré armády, z rudých praporů popřevratové doby učinil malý, ale spolehlivý nástroj a naplnil jej útočným duchem. Tato armáda — „moje armáda“, říkal Vaugoin v ministerské radě — je při nejmenším tak ofensivní jako byla armáda Konrada z Hötendorfu. Tito rakouští vojáci — „moji vojáci“ říká jim Vaugoin na shromážděních lidu — nejsou žádné nespolehlivé revoluční živly, nýbrž úzkostlivě vybraní jednotlivci, doporučení farními úřady a nejbojovnější příslušníci studentských sborů. Nebyla to lehká úloha vytvořit tuto armádu na vzdory silné opozici, ale Vaugoin ji utvořil.

Rakouský Napoleon není však revolucionář. Jeho cesta byla mu předepsána světovým názorem jeho strany. Nazpět až k patriarchální minulosti maloměšťáckého živnostenského kapitalismu! To je devisou její civilní činnosti. Nazpět k slavné tradici Evžena Savojského a generála Radeckého! musila být směrnicí Vaugoinova. A protože Vaugoin nijak není nad poli-

tické niveau svých přátel ve straně a protože není mužem, který by mohl a chtěl naplnit armádu republiky republikánským duchem, slaví rakouská armáda za vedení Karla Vaugoina a celý rakouský veřejný život právě orgie monarchistického tradicionalismu. Vaugoin úzce sblížil veterány staré armády s aktivním vojskem republiky, dal z muzeí vytáhnout staré prapory, opatřil bohatě armádu polními biskupy a polními kuráty, zavedl opět „Zachovej nám“ jako oficiální hymnu rakouské republiky a vypěstoval znovu ducha parádního militarismu. Světí se plukovní prapory, slouží se polní mše, odhalují se pomníky, střílejí se čestné salvy, přijímají se hlášení, rukují čestné setniny, c. a k. veteráni a uniformované oddíly nezákonných fašistických formací jsou smíchány s oddíly pravidelného vojska. Je to barvitá a zmatená směsice, právě eldorádo šosákovy, který podlehl ve svém starém věku kouzlu vojenských parád. Stržén přeludem znovuzřízení starých zlatých předválečných dob, povzbuzen cizími vlivy, jimž fašistická a monarchistická autokracie se hodí do jejich politické linie, sní tento energický muž snad o věvodském titulu, který jednou přijme z rukou mladého císaře a složí k nohám své manželky, která se pilně účastní pěstování vojenské tradice.

Dík zákonům demokracie není obraz Karla Vaugoina jen jeho obrazem, nýbrž obrazem celé kasty, kterou v politice zastupuje. Není to obraz z rudy a mramoru, tvrdě tesaný pro věčnost, nýbrž spíše obraz z lehkého materiálu, na jehož rukou a nohou jsou neviditelné nitky, nalézající se v rukou neviditelného loutkáře.

II. Ignaz Seipel.

To je velký loutkář rakouské republiky, její nejvíce nenáviděná, nejspornější a nejvíce uctívaná osobnost. Kněžský asket, blízký šedesátce, universitní profesor mravní teologie, papežský prelát, syn vídeňského proletáře a jediný politik Rakouska, hodný jména politika. Vzdálen všech lidských ješitností a každého citového vzrušení, je tento předbojovník církve bojující stálou hádankou jak pro své nepřátele, tak i pro své přátele. Bydlí v klášterní cele a platí za nejobratnějšího intrikána, jehož osobní vliv je možno pozorovat nejen mezi jeho přáteli, ale i mezi jeho odpůrci. Byl už jednou císařským ministrem, třikrát ministrem, případně ministerským předsedou, ale nejnebezpečnějším je pro své odpůrce — to jest pro odpůrce jeho světového názoru — když je pouhým poslancem. Jako takový povalil několik předsedů vlády, cizích i z jeho vlastního tábora. Vyrostl v duchu leonské bully proti socialismu a jeho politická cesta je jasně naznačena; je přívržencem Bohem chtěného nad- a podřadění lidí. Z jeho poměru k světu se rozumí, že se nemůže nadchnout pro demokracii — nejvýše snad pro demokratický absolutismus. Jeho chytrost činí ho nebezpečným ještě více jeho přátelům než jeho protivníkům, což se ukázalo v posledních třech letech. Proklamoval v roce 1927 boj „bez milosrdenství“ proti nepřátelům měšťanského společenského pořádku. Vypěstoval proti těmto nepřátelům — socialistům — fašisticko-monarchistické hnutí Heimwehrů a stává se stále zřetelněji příslušníkem tohoto hnutí, jehož pomocí zřejmě doufá rozbít parlamentarismus, demokracii a republiku a na jejich troskách opět postavit katolickou rakouskou monarchii. Zdá se však, že se velký plán nezdařil. Obyvatel klášterní cely, osamocená excelence a k tomu ještě stárnoucí muž ztratil kontakt se skutečným životem. Mládež, tato dobrodružná poválečná mládež Hitlerova a Star-

hembergova přerostla starému šikovnému knězi přes lysou lebku. S výjimkou nejpouštěnějších horských vesnic stojí politický kurs církevního vlivu velmi nízko: hnutí Heimwehrů, které Seipel za pomoci organizací křesťansko-sociální strany vypěstoval, k němuž nakomandoval Vaugoina, strhlo masy na sebe a hrozí úplným rozbitím křesťansko-sociální strany. Je však otázka, zda Ignaz Seipel je muž, který činí svou politickou existenci výhradně závislou na osudu strany. Tuhý bojovník nevzdává ještě ani zdaleka partii; muž, který nemá ani rodiny, ani netrpí žádnou lidskou slabostí, dívá se na zhroucení své politické koncepce a pomalého rozpadu svého těla, stíženého hlodající nemocí, tvrdě, nezlomeně a odhodlaně: je to loutkář a mistr šachu v jedné osobě.

III. Johannes Schober.

V jiných republikách stali se politikové policejními lidmi, neboť je přikázáním moci disponovat svými vlastními nástroji. V Rakousku je to jiné: zde postupuje policejní úředník, kdysi důvěrník císařské vlády a vůdce její politické policie na vlivného měšťanského politika republiky. Kulaťoučký starý pán s bílými vlasy, voussem a plnovousem, s černě orámovaným staromodním skřipcem na velmi dobře formovaném nose není žádný nováček v politice. Jednou již ho postavila bázeň měšťanstva před rudým převratem v čelo republiky. Pověst rakouské republiky nebyla tehdy nejlepší, renomé známého policejního odborníka mělo zesílit důvěru ciziny. Schober ji zesílil a pak, když mouřenín udělal svou povinnost, vysadil ho Seipel přede dveře. Tatáž hra se opakovala po druhé jen s tím rozdílem, že tentokrát policejní muž nebyl důvěrníkem širokého měšťanstva, nýbrž přišel v čelo vlády jako důvěrník revolučních Heimwehrů, aby jako takový provedl proti vůli mas reformu ústavy. Obratnému policistovi, který ztrávil polovinu svého života v chytráckých intrikách policejního referenta, podařila se tato úloha.

Johannes Schober není jistě tím, co jmenujeme Disraeli, Bismarck nebo jen Bethlen, ale má přednosti, které ho významávají. Je to především přesvědčení policisty, přešlé v krev a kosti, že musí být pořádek, aniž by hlouběji vnikl do filosofického ocenění tohoto pořádku. V roce 1918 udělal pořádek pro sociální demokracii, v roce 1930 pro Heimwehry. Jeho zdravý selský rozum mu řekne v pravém okamžiku mnohem správněji než tisíc teorií, co je v té chvíli pořádek. Druhou výhodou je jeho kartotéka. Jeho vídeňská policie je důstojným nástupcem policie Sedlnitzkého. Najde loupěné vrahy buď náhodou nebo vůbec ne, ale zato zná politické smýšlení každého člověka, který se jednou politicky slovem nebo perem vyjádřil. Skvěle vybudovaný konfidentský systém sbírá všechn možný materiál o politikách, žurnalistech, odborových pracovnících, diplomatech a úřednících a dodává jej Schoberově kartotéce. To znamená význačnou moc v rukou ctižádostivého politika. Může každého svého protivníka okamžitě zničit, když přečerpá tento více nebo méně čistý materiál z jeho temných zdrojů v úřední akta. Zná trestní rejstříky příslušníků Heimwehrů a diskretní románky politiků z povolání. Ví se to o něm a je to příčinou, že úcta k němu stoupá o několik stupňů. Třetí výhodou politika v něm je vydávat se za naprosto upřímného člověka, platit před jinými za takového a při tom užít v politice velkého umění policisty: dát protokolu o výsledku takové směrnice, jaké se právě hodí jeho dočasnému představenému. Je to dobrý německý muž, jemuž leží na

srdci spojení s velkým bratrským německým národem, ale je také dobrý císařský služebník, který neumí zamíchat vděčnost k staré monarchii, jež ho udělala dvorním radou; proto se objevuje při monarchistických oslavách ve Štěpánském chrámu. Je to měšťan skrz na skrz, který nechce mít nic společného s přívrženci policii se vzpírajícího Karla Marxe. Je to však také politicky vzdělaný člověk, který se nemůže uzavřít pravdám socialismu a který udržuje se sociálně-demokratickou stranou styky nejen politické. Uzavřel s Československem smlouvu v Lánech a odstoupil ve prospěch Maďarska město Šoproň v Burgenlandu. Je správný úředník, jakého mít znamená pro státníka největší štěstí. Ale Johannes Schober je muž sebevědomý a člověk s páteří, jeho nedotknutelná a jen malým přídavkem ješitnosti zastíněná nežistnost zdvihá ho nad příliš prostřední garnituru rakouských politiků. Jeho praktický smysl ho pomalu vtačil do prostředí mezi stranami, které se rvou o teorie a učinil ho reprezentačním politikem toho, co by se mohlo označit jako kulturní země Rakousko.

J. Teichmann:

Ve stínu osmdesátníka.

VII.

Nastaly dni tuhé práce, v nichž všichni, kdož byli postavení v čelo první vlády, skládali zkoušky státnické. Popřevratové nadšení bylo brzo vystřídáno denními starostmi, jež byly tím větší, čím tížeji doléhala hospodářská katastrofa poválečné Evropy. A také brzo se začalo s kritikou nového státu. Od kritiky se došlo k reptání a konečně k činu, kterým mladý nerozvážlivce se domníval, že naráz změní situaci. Dne 8. ledna 1919 vystřelil osmnáctiletý Alois Šťastný na ministerského předsedu dra Kramáře, v němž viděl původce stavu, který tak těžce doléhal na některé vrstvy národa. Shodou příznivých okolností nebyl dr. Kramář zraněn a již odpoledne zase předsedal schůzi ministerské rady. Ale od tohoto okamžiku byly porušeny všechny přátelské vztahy mezi politickými stranami. Řekl-li dr. Kramář po atentátu: „Pokud jde o útok na mne, myslím, že bude mít i svůj dobrý účinek v určitém směru...“ — tento „určitý směr“ si vyložila strana dra Kramáře právě v opačném smyslu. Nastalo nepřátelské obviňování, odkud a proč vzešla tafo atentátová nálada, a poněvadž útočník ještě do nedávna patřil k socialistům, otázka byla rychle rozřešena. Národní demokracie potom nepominula jediné příležitosti, aby tohoto případu nevyuživala v agitaci proti socialistům. To ovšem neústalo bez odezvy a tak již v prvních měsících existence čl. státu došlo k boji mezi stranami o právo vládnouti a — ovládati.

Tedy nikoho z těch, kdož v „Národních Listech“ rozhořčeně psali o příčinách atentátu na dra Kramáře, nenapadlo, že jednou z hlavních příčin atentátu je právě p o v ě s t, kterou dra Kramáře opředli. Nepochopili, že tady se ukázala nebezpečná dvojsečnost takového okázalého uctívání, které z dra Kramáře udělolo kohosi, v jehož rukou spočívá osud celé republiky. Nikde se nepřesalo o vládě, Národním shromáždění atd., aby při tom státnickému věhlasu dra Kramáře nebylo vyhrazeno místo před všemi, ano i před presidentem republiky. Tím se nutně vytvořila druhá, daleko však nebezpečnější

legenda, že jen na dr. Kramářovi záleží, aby se situace naráz změnila. Veřejnosti byl představován jako silný jedinec a do takových, jak víme z historie, se vždycky střílelo. V jejich odklizení bylo leckým spatřováno jediné východiště ze stavu, který dotčený, ať již to byl monarcha nebo jiný uchvatitel moci, navenek představoval.

Konečně taktika, kterou strana nár. dem. na počátku ledna 1919 zahájila boj proti socialistům, nejvíc poškodila dra Kramáře. Dr. Kramář brzo po atentátu odjel do Paříže, aby se, jako ministerský předseda, účastnil zasedání mírové konference. Pohnutky, které dra Kramáře vedly do Paříže, kdy jeho vláda zápasila s nejhorsšími překážkami, které se novému státu stavěly do cesty, netřeba zvláště zdůrazňovat. Neboť v Paříži byla nyní jedinečná příležitost k reprezentaci, a to, jak víme z minulosti dra Kramáře, bylo pro něho právě prostředí. Ale v Paříži, kde se sešli všichni čelní politikové světa, byla ještě jiná možnost: pomoci Rusku, na něž dr. Kramář nepřestával myslet. Naše vojsko bylo ještě na Sibíři. Byla to vlastně jediná armáda, s kterou se mohlo v boji proti bolševikům počítat. Tuto příležitost nemínil dr. Kramář ztratit. Ze zpráv, které přicházely ze Sibíře i odjinud, poznal, že pro Dohodu by bylo opravdu vítaným, kdyby naše vojsko zasáhlo a definitivně skoncovalo t. zv. „ruský problém“. Konečně i přes výslovný zákaz presidenta republiky o nevěšování se do vnitřních ruských věcí bylo možno k intervenci pod různými záminkami pracovat, zejména když samy vedoucí kruhy našich legií byly k intervenci nakloněny a již delší čas s bolševiky bojovaly. To tedy, aspoň zhruba, byly motivy cesty dra Kramáře na mírovou konferenci do Paříže. Doma se, pro odpor socialistů, nedalo nic podnikat. Socialisté, zejména jejich levé křídlo, co nejrhodněji se dožadovali zastavení nepřátelství na Sibíři a návratu našeho vojska domů. Ale ani v Paříži nedosáhl Kramář všeho, oč chtěl usilovat. Především Benešem nebylo možno jen tak vládnouti. Jeho znalosti zahraničních poměrů i osob byly poněkud jiné, a to ovšem nepřispělo k radostnosti pobytu Kramáře na mírové konferenci. Jako ministerský předseda byl by si přál mít docela jinou volnost v rozhodování. Leccos bylo provedeno proti jeho vůli a přání, takže již odtud třeba datovat počátek jeho rozladění proti ministru Benešovi.

Avšak největší zklamání mu připravil jeho vlastní domov. Kramář, jenž za celou dobu pařížské konference ani jednou se nepodíval domů, ač by mu to bývalo, jako ministerskému předsedovi, slušelo, nemohl tušit, že vývoj politické situace doma se čím dál tím víc přistruje. V republice totiž docházelo k vyjasnění poměrů mezi politickými stranami. Za necelých šest měsíců došlo k rozčarování z politické idyly. Atentát byl zejména pro stranu nár. demokratickou vítanou příležitostí k tomu, aby již nepokrytě řekla, co se jí v takovém vládním souřadění nelíbí. Národní demokracii šlo o udržení rozhodujícího vlivu české buržoasie v politice. Prvotní rozběh sociálních reforem byl jí trpěn, dokonce schvalován, protože poměry byly silnější. Ale nyní se soudilo, že by toto „soustavné socialisování republiky na účet vrstev občanských“ mělo již přestat. Ovšem, způsob, jakým se toho národní demokracie jak ve vládě tak i v Národním shromáždění dožadovala, nemohl přispět ke klidnému dorozumění se socialisty. Když potom všechny pokusy o vyrovnání rozporů byly se strany národní demokracie odmítnuty demonstrativním vystoupením z vlády, socialisté byli již tak silní, že se mohli odvážit k úzké koalici s agrárníky, jimž se takový obrat nejlépe zamlouval.

Jaké následky z toho vzešly pro posici dra Kramáře v Paříži, netřeba zvláště zdůrazňovat. Jmenováním Vl. Tusara ministerským předsedou stalo se něco, co Kramář sotva čekal. Téměř přes noc se stal obyčejným členem naší delegace. Takové deklasování právě na místě, kde ještě včera vystupoval jako představitel vlády státu: se ho dotklo natolik, že na to dnes nezapomněl a také to dosti často připomíná.

Proto, když se vrátil do Prahy, nebyl to již ten Kramář, který odtud odjížděl. Ostatně v republice, kde, jak viděl, se všechno vyvíjelo proti jeho přání, stejně dlouho nezůstal. Zřekla-li se vláda všech intervenčních pokusů s naším vojskem na Sibíři a nyní jen pečovala o jeho dopravení do vlasti, Kramář, setrvávaje ve své víře o soumraku bolševického panství v Rusku, odjel ke gen. Denikinovi. Tento carský generál sliboval hodně. Jeho počáteční úspěchy v bojích s bolševiky ho natolik proslavily, že Kramář mu nabídl všecku pomoc k dosažení hlavního cíle: — Moskvy. Že se doma horečně pracuje na ústavě, to nebylo nic proti jeho velkorysé myšlence, kterou u gen. Denikina sledoval. Vždyť co by to bylo pro něho znamenalo, kdyby byl mohl všem těm malodušným v republice najednou dokázat, že ne oni, ale on měl pravdu, když varoval před opouštěním této slovanské povinnosti. Ale naděje, které do pokusu gen. Denikina vkládal, se shroutily dříve, než se nadál. Katastrofální rozmetání armády gen. Denikina donutilo ho rychle opustit Rusko a vrátit se domů. Tragika jeho politického osudu byla v tomto případě snad nejzjevnější.

Jeho sázka na kartu gen. Denikina slibovala takový čin, který by v dějinách opravdu něco znamenal. Nepodařilo-li se to, byla to pro něho porážka tím citelnější, neboť nemohl nevidět, jak se tím rozešel s míněním národa, jehož chtěl být vůdcem.

VIII.

Domů se tedy vrátil dr. Kramář jako politik poražený. Ale má-li někdo za sebou takový list, jako jsou „Národní Listy“ a stoupence, kteří v politických neúspěších vidí vždy jen intriky nepřátel, nemusí se strachovat o svou budoucnost. Aspoň přechod dra Kramáře do našeho politického života byl hned v samém počátku oslaven nadšenými projevy souhlasu s jeho stanoviskem k jazykovému zákonu. Kramář po krachu všech svých velkorysých myšlenek o záchraně slovanského Ruska se chytil spásného slovíčka v našem jazykovém zákoně, aby všem věrným Čechům ukázal, k d o je jejich nejpřímějším zastáncem. To konečně bylo něco tak jistého, že na této půdě se mohl dr. Kramář pohybovat beze všeho strachu, že počet svých neúspěchů rozmnoží. Nacionální struna jeho politického varyta nemohla prasknouti, i kdyby ji sebe víc napínal. Naopak, čím víc ji rozzvučel, tím mocněji se zapisoval do srdcí všem těm lidem, jimž „humanitářské teorie“ a vůbec všechna ta „státnicko-filosofická přítěž“ najednou tolik překážela.

Ale nejoblíbenějším oborem dra Kramáře byla zahraniční politika. Nebylo-li možno ve vnitřních politických otázkách tolik řečnický kombinovat, taky k tomu bylo nejpříhodnější místo. Prohlédneme-li všechny řeči dra Kramáře, které v parlamentě pronesl, uvidíme, že největší počet řádek stenografických protokolů připadne na otázky zahraniční politiky. Co však nás při tom poněkud překvapí, bude to, že Kramář není vůbec přístupný vývoji a že jeho vývody i přes tolikou různost zahraničních situací jsou si skoro na vlas podobné. Také jen jedna melodie se v nich stále víc a hlasitěji ozývá: nechuť proti ministru zahraničních věcí. „Není mi možno zabývat

se přečetnými detaily ministra dra Beneše. Chválit ho nemohu víc, než se chválil sám, a kdybych ho haněl, bojím se, že bych slyšel všechny možné přísné úsudky od těch, kteří mají o zahraniční politice jiné názory než já...“ řekl dr. Kramář v parlamentě již 28. ledna 1921. A této jednou vyslovené zásadě zůstal věren dodnes. Někdo méně obratný a přece tolik předpojatý než dr. Kramář, svou nechuť vůči dr. Benešovi by projevoval jinak. Nešetřil by odsudky a osobními výpady. Ale Kramář při veškeré své zatrpklosti dovede zachovat míru noblesního muže. To by bylo možno přičísti na vrub jeho dobrých vlastností, ale ne zcela. Když půjdeme po stopě štvanic proti ministru zahraničí a budeme hledat, z čeho vlastně pramení tato zášť, najdeme v projevech dra Kramáře něco jiného, co tu tvoří sice spodní, ale rozhodující proud. Neboť útočením na politiku dra Beneše se zároveň útočí na presidenta republiky, který, jak je známo, se směrem Benešovy politiky souhlasil a souhlasí. Dr. Kramář tedy vždy udává aspoň základní tón, který je potom někým jiným obratně transponován do takové hrubosti, jaké je právě potřeba. To ovšem obstarávají lidé, s nimiž dr. Kramář nemá nic společného a proto také nemůže býti za ně přímo odpověden. Jiná je však otázka, zda lidé, kteří s tolika poťouchlostmi proti dr. Benešovi a presidentu Masarykovi si troufali jíti na veřejnost, směli by se toho vůbec odvážít, kdyby je dr. Kramář svým podivuhodným způsobem k tomu nespáděl. Neboť ve straně nár. dem. stačilo, že dr. Kramář je proti Benešovi nebo Masarykovi, aby se vedení strany podle toho zařídilo.

Docela jiné poměry vládly ve straně nár.-dem., dokud žil dr. Rašín. Dr. Rašín byl člověk jistě tvrdý, ale tato tvrdost měla svou dobrou stránku, neboť se vždycky vědělo, co dr. Rašín chce. V jeho projevech nikdy nebylo možno vidět ještě nějaký jiný, skrytý úmysl, s nímž si prozatím netroufal vyrazit. Byl to muž přímý — co na srdci, to na jazyku, nechtěl se jednalo o cokoli. Ve straně byl proto nemálo respektován, skoro obáván. Nikdy netoužil, aby byl stranou vystavován na obdiv straníkům jako monstrence. To za něho mohl obstarávat dr. Kramář, který se pro takovou roli dal engažovat. Teprve po Rašínově tragické smrti nastalo ve straně nár.-demokratické vědomí volnosti, již také bylo náležitě využito. S motivy atentátu na dra Rašína se tentokrát prováděla již docela jiná agitace, než tehdy, když byl napaden dr. Kramář. Již zvláštní souvislost sporu dra Rašína, jako ministra financí, s vedením Obce legionářské, byla vítanou příležitostí ukázat, proč musil být Rašín odklizen z cesty. Legionáři z ČOL., jako zastánci dosavadního režimu v republice, měli se tak dostat až do nejužšího spojení s útočníkem a jeho činem. Pardubická řeč dra Rašína, že „za zásluhy o stát se neplatí“, byla v sloupcích nár.-dem. tisku vyložena jako přesné rozlišení legionářů, kteří bojovali a nic za to nechtěli, a „legionářů“, „kteří málo bojovavše, chtěli hodně doma zvítězit“. A právě těmto posledním dr. Rašín prý hodně překážel. Musil být v očích takových „legionářů“ nenávisníkem, neboť „ani rána z Šoupalova browningu nepřiměla vedení Obce legionářské, aby vzdala aspoň umírajícímu čest a odsoudila štvaniči“.

Není bez významu, že právě v ten den, kdy byl na dra Rašína proveden útok, v Praze po prvé vystoupili čeští fašisté pod jménem „červenobílí“. Na projevu, který byl letáky svolán k pomníku sv. Václava, se především žádalo zatčení a potrestání všech předáků ČOL., zejména dra Patejdla, dra Sychravy, Svobody a j. U dra Sychravy bylo zvláště zdůrazňováno, že byl

Masarykovým osobním tajemníkem za jeho pobytu v zahraničí, což samo o sobě stačilo, aby řečníci zapomeneli na dra Rašinu a tím více bouřili proti „bezohledné politice stoupenců Hradu“.

Teď již nebylo třeba střílet okolo rohu. Překáželo-li národní demokracii něco, pak to byla právě Masarykova zahraniční činnost, v které, necht' se posuzovala jakkoli, vždycky ještě bylo tolik, co nebylo možno odbýti pokrčením ramen. Míra, kterou se měřila velikost revolucionáře Masaryka s revolucionářem Kramářem, vždycky vykazovala minus pro dra Kramáře. V těchto věcech se tedy nedalo mnoho podnikat, ale přece se jen vymýšlely formulky. Přirozeně, že tam, kde se znova oprašovala legenda Kramářovy revolucionářské minulosti, nemohl dr. Kramář hrát roli pouhého diváka. Mluvil tedy a psal:

„Hned první den vypovězení války... řekli jsme si, že se musíme postavit proti rakouskému státu a že jsme povinni cti našeho národa ukázati, když se vede válka světová za panství Germánstva, že my, český národ, v tomto okamžiku nesmíme zbaběle skloniti šíje a že musíme ukázati všem, že zasluhujeme jména svobodného národa, ať už válka dopadne jakkoli. Napsal jsem 4. srpna 1914, hned po vypovězení války článek, kde jsem s neobyčejnou laskavostí censoredu mohl říci českému lidu, jak my se díváme na válku, totiž jako na boj Slovanstva s Germánstvem, a od té doby šel jsem s Rašinem společně proti Vídni na život a — na smrt.“

Dosud „Národní listy“ něco takového si přece netroufaly napsat. Historie procesu byla již vydána knižně a tam, o tom odhodlání proti Vídni, neřikal nic ani přátelský komentář vydavatele.

„Národní listy“ v této době právě skončily úspěšnou kampaň proti nacionalismu Masarykovu, který, jsa srovnáván s nacionalismem dra Kramáře, ukázal se velmi slabým a povrchním. Tedy v této věci nebylo, podle „Národních listů“, starostí, kdo je větší vlastenec, zda dr. Kramář nebo Masaryk. To konečně bylo něco tak jistého, že ti, všichni, kdo jen jednou slyšeli mluvit dra Kramáře a Masaryka, nemohli pochybovat, komu možno přiřknouti roli vlasteneckého praporečníka. Dr. Kramář přece nikdy nemluvil proto, aby v české veřejnosti uspával vědomí, že teď, když máme samostatný stát, netřeba se již strachovat germánského nebezpečí. Zato ale Masaryk! Na něho bylo třeba dávat bedlivý pozor, neboť jakmile se dostal až k těmto věcem, mrazilo všem „věrným Čechům“ po zádech. Národní demokracie proto také zorganizovala mohutnou bariéru proti této národní vlažnosti. Pověstné schůze p. prof. Mareše a pí. Vikové-Kunětické neměly jiný účel, než aby to vše, co vřelo „v upřímně a česky smýšlející veřejnosti“, bylo mementem všem těm nahoře, že „s city českého lidu nelze do nekonečna hazardovat“. Každý takový projev, v němž, jako nositelé „upřímného citu českého národa“ vystupovaly tyto národně-demokratické primadony, začínal se nejprve průhlednými narážkami na „vládu židů v republice“. Přes židy, jimž přirozeně byla provolána „hromová hanba“, se přešlo, vlivem filosofického nadání p. prof. Mareše, k důmyslným úvahám, co všechno by v republice mohlo býti, kdyby „realismus dovedl rozlišovat“ a nehlásal „lidství bez rozdílu národnosti“. Poněvadž p. prof. Mareš usoudil, že toto své úspěšné tažení proti Masarykovu realismu je třeba uchovat na paměť všem budoucím, vydal knihu, v které jsou jeho námitky proti realismu tak seřaděny, že každý, kdo dovede čísti, uvidí, co všechno realismus již spáchal a může spáchat,

nebude-li mu čeleno. Tato kniha, do které prof. Mareš sebral všechny své články a polemiky proti Masarykovi z r. 1901 a nověji je upravil, obsahuje větu, která vlastně mluví za celou knihu: „Kdo hlásal národu učení Comteovo, Humeovo a Marxovo, nepokračoval cestou, po které národ vedli Hus, Chelčický a Komenský.“ Panu prof. Marešovi bylo asi lhostejné, jak Masaryk učení Comteovo, Humeovo, a Marxovo hlásal, protože mu při tom všem nešlo ani tak o vědeckou pravdu, jako o muže, který se stal presidentem republiky, a ne presidentem České akademie, kteréžto místo mu bylo národně demokraticky vyhrazeno ještě v době, kdy byl za hranicemi.

Na neštěstí takové důkazy o zhoubnosti Masarykova realismu obvyčejně málo pomáhaly. Lidé, kteří se náhodou dostali na schůze p. prof. Mareše a spol., vyslechli jeho hromobití, ale nakonec si přece jen myslili své. Bojovat proti Masarykovi tímto způsobem, byl boj napřed prohraný. Neboť p. profesor mohl desetkrát za sebou dokazovat, že Masarykovo vlastenectví je takové nebo onaké, prostý člověk, nebyl-li to náhodou plnokrevný národní demokrat, viděl vždycky jen jedno, totiž: že Masaryk něco udělal. A to byl obvyčejně závěr všech úvah, které nebylo možno podceňovat. V národní demokracii se to konečně také nahlédlo a proto prostředky boje proti Masarykovi se musily podle toho upravit. Pan prof. Mareš a jeho suita byla vystřídána lidmi, kteří, řekli-li se jim, oč běží, dovedli cítit žhavost slunce i za nejhlubší noci. Ale ovšem, to, s čím se národní demokracie chtěla vytasit, bylo jablko velmi kyselé. Neboť mělo-li se jíti proti Hradu s něčím podstatným, pak to musilo býti aspoň tak silné, jako byla silná jeho „osvobozenecká legenda“. V „Národních listech“ se proto sešli všichni, kdož byli ochotni k pitvě osvobozenecké legendy. Natažena na pitevním stole, musila vydat počet ze svých hříchů. Leč dr. Kramář, slyše výsledek pitvy, velmi se zachmuřil. Nebylo nalezeno nic, co by vyvážilo jeho dopis hr. Stürgkhovi ve formě „myšlenek uvězněného vůdce majority“. A do toho, skoro nečekaně, zasáhl i brněnský sjezd národně-demokratický. Podivnou shodou okolností prohrálo tam staré mladočestství v zápase se směrem Stránského a Engliša. Stránský a Engliš byli totiž reprezentanti t. zv. moravského směru, který měl mnoho „špatných“ vlastností, ale nejspatnější ovšem byla ta, že se otevřeně postavil jak za Masaryka tak i Beneše. Kramář, který již před sjezdem obsadil všechny posice svými nejvěrnějšími stoupenci, přece jen nemohl potlačit brněnský odboj, který teď sotva mohl potřebovat. Ostatně teď šlo o něco víc než o několik lidí, kteří svými odlišnými názory národně-demokratické stoupence jen mátlí. Dr. Kramářovi se nejednalo o to, zda ve straně udrží takové lidi, jako je dr. A. Stránský, dr. Engliš atd. Jiné věci byly v sázce.

IX.

Rok 1926 znamená největší vypětí protihradního boje. V tomto roce se také konečně poznalo, jaký politický živel národní demokracie u nás představuje. Porážka, kterou národně-dem. strana byla v listopadových volbách r. 1925 tak zeslabena, neznamenala pro ni poučení. Právě naopak. Ztráta 100.000 hlasů byla příliš citelná, aby se neprojevila snaha nahraditi ji přírůstkem nových stoupenců, kteří zde ostatně byli, takže záleželo jen na tom, jak je pro národní demokracii získat. Čeští fašisté mohli pro stranu národně demokratickou znamenat ještě něco mnohem víc. Mohl to býti spolehlivý kádr mladých, tedy něco, co strana vždycky pohřešovala.

Kramář se dlouho tvářil, jako by s fašisty neměl nic společného. Nedůvěra, vyvážená zkušenostmi s „husitskými ženami“, s „červenobílými“ a pod., ho nutila k opatrnosti. Jejich zdomácnění v nár. dem. straně bral prozatím na vědomí, ale nijak se pro ně neangažoval. To, co fašisté dělali, nemohlo být slučováno s jeho jménem. To patřilo jaksí k projevu mladých, jejichž vůdcem byl p. Hlaváček a dr. Dušek. Ale takový stav nemohl dlouho trvat. Neboť když potom Kramář uvažoval o příčinách volební porážky, přišel k závěru, že se tak stalo jen proto, že strana nár. dem. se příliš mnoho držela státo- tvorné politiky, což se napříště nedoporučovalo. I do voleb šel dr. Kramář ještě s heslem: vše pro národní koalici, ač mohl vědět, že i v politice platí zásada bližší košile než kabát. To si teď teprve dodatečně ověřoval a výsledek byl, že přizná barvu dřívě, než bude pozdě.

A měl hodně naspěch. Koaliční vláda se rozpadla dřívě, než mohla něco střídat. Nastalo politické vacuum, které ne dobře vyplnila úřednická vláda, jež se bála jednat. Napravo i nalevo vystupovali lidé, kteří se skoro třásli na okamžik, kdy budou moci ukázat, že to u nás jde i bez parlamentu. To nebyla pro dra Kramáře povznášející vyhlídka. Jak poměry v jeho vlastní straně vypadaly, mohlo se každou chvíli přihodit, že by jeho vůdcovské kvality nebyly dostatečně oceněny tam, kde už měli předáci čs. fašistů, t. č. domovem v národní demokracii, role určeny. Ale Kramář nezoufá. Zemský sjezd, který se konal v Praze, zdá se mu dobrým zápasistěm proti několika mladíkům, kteří se tlačili na jeho vůdcovské místo. Řeč, kterou na tomto sjezdu pronesl, byla již podle toho střížena. Poněvadž nemohl jen tak beze všeho udělat poklonu černým košilím, nejdříve začal o demokracii. Demokracie v jeho nynějším podání byla velmi nemocná, skoro jí nebylo pomoci. Mohl se potom sebe víc dušovat o své lásce k demokracii— v rozhodné chvíli nebylo u něho rozhodnosti. Doba byla velmi vážná! Sám prezident do ní zasáhl svými projevy. Dr. Kramář žasne. V tom, co prezident řekl o krizi demokracie a o t. zv. germanofilství, bylo toho tolik, že v národní demokracii a v jejím fašistickém křídle se najednou počítávala velká potřeba drbat se na místech, která je v prezidentových projevech nejvíce svědila. Konečně prezidentův interview s redaktorem „Prager Tagblattu“ již nadobro rozčeřil hladinu národně demokratického mínění, že Masaryk, stal-li se jednou prezidentem, musí se proměnit v kamennou sochu nebo že jí musí na Hradě aspoň simulovat. A najednou takový obrat! Masaryk promluvil a dokonce tak, že v „Národních listech“ byl tento jeho „Unterredung“ s redaktorem „Prager Tagblattu“ považován za hození rukavice do ringu.

Odtud přestávaly všechny ohledy, které národní demokracii ještě nutily k slušnosti. V „Národních listech“ se vybírají nejtěžší střely proti Hradu. Vždyť „některé části rozhovoru“, jak „Národní listy“ hned s počátku rozhořčeně prohlásily, „se neslučují dobře s rezervovaností, jakou vůči sobě i vůči jiným je povinna hlava státu“. Podle mínění „Národních listů“, „mohl takto mluvit p. prof. Masaryk, bývalý předseda realistické strany“, ale nikdy ne prezident republiky. Ale dobře; promluvil-li Masaryk jako prezident republiky, „Národní listy“ měly teď možnost s velkým ulehčením říci, co jim na Masarykovi již od r. 1919 překáželo. Jejich bojovně odhodlaní bylo ještě zvýšeno radostným vědomím, že doba, kdy se bude opět prezident volit, je ne daleko, a proto již teď se mělo udělat vše, co by bylo pádnější než článek v ústavě o Masarykově prezidentství. Dr. Kramář se také přihlásil o slovo. Masarykovo

příkré odmítnutí fašismu, věděl, patřilo zejména jemu. Právě to, co Masaryk na fašismu potíral, mělo pro Kramáře kouzelný půvab, kdykoli si uvědomil, co všechno již v republice ovládla socialistická tendence realismu. Fašismus mohl jí být důkladnou protivahou, a dr. Kramář si to také tak představoval. V článku „Moje odpověď“ vykládá, proč musil čs. fašismus vzniknouti. Před celou českou veřejností se přiznává k této své lásce, kterou teprve nedávno a hodně naspěch zahrnul do svého srdce. Ale aby si snad někdo nemyslel, že on, jehož si možno dobře představití jen na parlamentní tribuně, je fašistou, se vši rozhodností takové domněnky odmítá. On, dr. Kramář, jen říká: „z a p l a t' p á n b ů h“, t. j. není jeho přívrženec, protože je starý demokrat, ale na- proti tomu nemůže nevidět jeho kladné stránky, které jsou mu zárukou k ozdravení českého nacionalismu, jenž je v úpadku:

Byla by to poněkud dlouhá historie, kdyby se mělo uvéstí to vše, co v této době bylo se strany národní demokracie proti Masarykovi napsáno a řečeno. Proti-masarykovská fronta se ukázala v celé své špatnosti. Nedostatek věcných argumentů musil být nahrazen potouchlými klepy nejhruššího rázu. Nic nebylo považováno za tak špatné, aby se s tím nemohlo proti Hradu útočit. Ale poněvadž v první řadě běželo o Masaryka a jeho příští kandidaturu, musilo se již teď veřejnosti ukázat, jak se Masaryk prezidentem stal a kdo o má na tom největší zásluhu. Osvobozenká legenda měla být dorážena. Začalo se dokazovat, že náš zahraniční odboj, uznání velmocí a 28. říjen nebyly rozhodné momenty k nabytí naší samostatnosti. To všechno byly prý jen předpoklady. Datum, kdy jsme začali existovat jako samostatný stát, bylo posunuto až na den 14. listopadu 1918, t. j. na den, kdy dr. Kramář, jako ministerský předseda, rozvázal všechny smlouvy národa s dynastií, povolal republiku a dal návrh na zvolení prof. Masaryka prezidentem republiky. Dr. Kramářovi v této kampani připadla smutná úloha, že ji svým jménem podepřel, ač jako právník a politik musil vědět, k o m u tím nejvíc prospívá v době, kdy se jednalo o mezinárodní finanční závazky republiky.

Leč největší pozornost celé této protimasarykovské fronty byla obrácena na příští volbu presidenta republiky, která se měla konat v květnu na druhý rok. Nyní bylo třeba jen tím víc bušit do osvobozenké legendy. V této věci zejména smutně vynikl básník Viktor Dyk. Neboť když měl odpovědět, proč nyní s takovou zlostnou vehemencí útočí na Hrad, když dřívě dělal pravý opak toho, vysvětlil to velmi srozumitelně: V roce 1918 nemohl prý jinak. M u s i l o prý se udělat něco hodně velkého, protože „legenda byla nám politickou a státní potřebou“. Tedy tak to bylo. Verše básníka Viktora Dyka, jimiž oslavoval naše osvoboditele, nebyly projevem jeho duše, nýbrž jen nutnou dřinou člověka, který náhodou dovede básnit. Teprve, když osvobozenká legenda mu přetekla v díži, velmi se polekal.

Poněvadž pro bližící se volbu bylo třeba udělat u jména Masarykova co možná nejvíc varovných vy- křičníků, vyhrabala se i stará a jednu odbytá otázka Rukopisů, jen aby národ viděl, oč o všechno jej Masarykův realismus připravil. Nakonec se přihlásil i p. dr. Borský, který, prohnal fakta našeho zahraničního odboje ohněm svého kritického soudu, udělal nad ním kříž. Dr. Borský na příklad dokázal i to, že to všechno, co se dnes připíná k jménu Masarykovu, nebylo dílo jednotlivce, nýbrž celého kolektiva. Tím se samo sebou rozumělo, že Masarykův význam v historii našeho za-

hraničního odboje byl dokonale zmenšen. A potom těch osudných omylů a nešikovností, co jich p. Borský ve své kritice našeho zahraničního odboje objevil! Masarykovi prý prostě posloužilo štěstí, že se mohl postavit v čelo osvobozenického hnutí a to vše ostatní bylo mu již přidáno.

V květnových volbách byl Masaryk opět zvolen prezidentem, třeba se národní demokracie do poslední chvíle starala jen o to, jak by mu podryla půdu pod nohama. Ani spekulace se Švehlovou kandidaturou se nepovedla. Švehla měl víc rozumu než všichni, jimž měl sloužit za klín proti Masarykovi. Všechna nákladná práce na rozmetání osvobozenického legendy nepomohla.

Národní demokracii a jejím pomahačům nyní nezbyvalo než odtroubit ústup, ke kteréžto roli byl delegován dr. Kramář, když se všem ostatním bojovníkům nedostávalo potřebného dechu. Na Kramáře bylo vždycky spořehnutí. Dovedl se ovládat i tehdy, když celý jeho štáb byl bez sebe zlostí nad ztrátou poslední možnosti, jak Masarykovi dokázat, že je národu postradatelným. Nyní již jim nezáleželo na tom, bude-li dr. Kramář někdy prezidentem, to již bylo stejně nemožné. Jejich vítězství mohlo být úplné již tehdy, kdyby Masaryk musil z Hradu odejít.

Dr. Kramář měl nyní veřejnosti vysvětliti důvody, proč jeho strana nevolila Masaryka. Je dobře, že se k tomu odhodlal a vysvětlení napsal, protože v tomto článku je vlastně shrnuto vše, co dra Kramáře od Masaryka rozdělovalo, a proč to všecko bylo. Ovšem tato svá „proč“ dr. Kramář dovede náležitě oparáditi, jen aby to vypadalo jako důvody, přes něž cti dbalá strana nemůže nikdy přejíti k dennímu pořádku. Snad že se uvědomoval, že tento jeho článek nepatří ani tak dnešku, jako historii, pokouší se ji dělat. Jak, to je zatím vedlejší, protože historie si vždycky bude vědět rady, na které straně byla pravda. Dr. Kramář proto také zbytečně dokazuje, že naše osvobozenická legenda „leží ve střepch“ a že nelze nikomu namlouvat, že by byl nějaký jednotlivec osvoboditelem. To přeče za něho řekl již p. Borský, který se na toto historické tvrzení vyzbrojil celou kupou dokladů nehynoucí ceny. Něco docela jiného je, když dr. Kramář říká, že to všecko, co se o Masarykovi říkalo a psalo, „vyvrcholilo už v tak odporný byzantismus, v takové ošklivé monarchistické „idolopoklonstvo“, v takovou nemožnost volné, svobodné diskuse, v takový opak prostého, upřímného, demokratismu, že je přímo n a š í povinností, povinností strany (rozuměj nár. demokratické), která celou svou historií je povolána k tomu, aby hájila(!) svobodu našeho politického života. . .“

Taková slova v ústech dra Kramáře znějí opravdu divně. Především: byl-li někdo přistupen tomu, jak on říká: „idolopoklonstvu“, byl to on sám. „Národní listy“ a jiné národně-demokratické tiskoviny byly na toto osobní idolopoklonstvo dra Kramáře zařízeny. Nebylo jedné schůze, jednoho jeho projevu, aby z něho nebyl v národně-demokratickém tisku udělán dalekosáhlý politický čin a dr. Kramářovi nebyly „osvědčovány vřelé city a vděk celého národa“. Konečně v žádné politické straně nepředstavoval její vůdce takovou svatost, jako dr. Kramář, k jehož slávě se tiskly i takovéto říkanky:

„Vzpomínali jsme na ty hrůzy
vyvrcholené zatčením Kramáře,
jak ho za jáso tu zpustlé lůzy
k věži smrti vlekli na káře.“

Dr. Kramář je dnes sedmdesátiletý muž. V této době se zpravidla přehlídí vše, co člověk v životě vykonal a hlavně: jak to vykonal. Národně-demokratický tisk ovšem přijde a nastane závodění v idolopoklonstvu, v němž je strana nepřekonatelná. Dr. Kramářovi se tak dostane všech poct, které mu, jako vůdci politické strany, náležejí. Že při této příležitosti se udělá vše, aby hluboký stín, jež na něho vrhá Masarykova osobnost, byl alespoň poněkud zeslaben, je nepochybné. Dr. Kramář musí při své sedmdesátce nabyti jistoty, že Masaryk se stal prezidentem jen proto, že je „starší“, ale že budoucnost jednou ukáže, kdo z nich dvou měl větší zásluhy o národ a kdo byl jeho opravdovým vůdcem.

Opravdu, budoucnost bude jednou nestranným a proto tím přísnějším soudcem.

LITERATURA A UMĚNÍ

Fr. Kovárna:

Případ a příklad.

Události ve spolku výtvarných umělců Mánes způsobily ve veřejnosti takové udivení, že citíme oprávněně otisknouti tento článek jednoho ze zúčastněných. Lidé se diví a temperamentnější jsou pobouřeni. Výbor Mánesa nechť si laskavě uvědomí, že sotva může nechat tuto událost bez veřejného vysvětlení.

Čas od času se vyskytnou ve veřejném životě případy, které nutno povýšit na příklady, nutno se jimi zabývat, nutno je rozpítvat a zkoumat. Často už pouhý poukaz, pouhé objevení faktu bývá objevením léku. Takovým případem, z něhož bylo nutno udělat příklad, bylo na př. kolísání žurnalistiky za pouličních demonstrací. Takovým případem zdá se mi být i to, co se stalo v Mánesu. Ne proto, co se stalo, že bylo několik členů vyloučeno, ale proto, jak se to stalo. Tedy pro způsob a pro metodu, která byla ještě vystupňována povoláním policie na půdu uměleckého spolku, jež má podle našich představ o umělcích zůstat v tomto směru stejně panenská a nedotknutelná jako půda rodiny a vysoké školy.

Nezáleží tedy na tom, že byl pan X. nebo pan Y. vyloučen ze spolku. Ale záleží na tom, jak byli vyloučeni. Spolek je státem v malém, má své členy, svou vládu, ve svých stanovách svou ústavu. A každý spolek, tedy i Mánes se státem demokratickým. Došlo-li se až tak daleko, že byla na bývalé členy zavolána policie, přestává být celá věc soukromou záležitostí umělců a stává se věcí širší veřejnosti, neboť použití tohoto krajního prostředku má odezvu ve veřejnosti, a proto právem zkoumáme, odpovídá-li způsob celého případu demokratickému charakteru spolku a nestává-li se příkladem, na něž nutno upozornit.

My, laikové, máme o umělcích své představy. Příznáváme jim právo širší svobody, mnoho jim promíjíme, co bychom nepromíjeli ostatním. Nepřekvapí nás, mluví-li bezprostředními slovy, jaká bychom neradi slyšeli v jiných kruzích, nepřekvapilo by nás, kdyby si vjeli do vlasů. Ale nedovedli bychom už na př. pochopit, kdyby si vjeli do vlasů a pak se ještě nespokojili tímto vlastnoručním vyřízením sporů a utíkali se k soudu nebo k policii. Pokládáme umělce vůbec za lidi

bezprostřednější, živější, neschematické a nevšední. Proto na nich žádáme v některé věci více, v jiné méně než na laicích.

Nebudeme se na ně hněvat, budou-li diktátory v oblasti svého umění, ale jinde na nich budeme přímo žádat, aby nebyli tak úzkoprsí, tak demagogičtí jako my, ostatní lidé, kteří jsme zatíženi svými předsudky. Sledujeme-li takto vše, co od umělců žádáme a co od nich nečekáme, dospějeme k poznatku, že to hlavní, co od nich chceme, je větší a čistší lidskost. Uznáváme-li jejich právo na širší svobodu i mimo oblast umění, máme naopak právo, žádat od nich, aby respektovali cizí svobodu, tím spíše, že jsou to právě oni, kteří první protestují proti omezování svobody, proti cenzuře, za práva politických vězňů, že jsou to právě oni, kteří první křičí: „hoří“, šlápne-li se jim jen trochu na kuří oko.

A žijí-li tito umělci ve spolku, který je jako každý spolek založen na demokracii — ač má jako každá demokracie vedoucí lidi a masu voličstva — nebudeme s nimi přirozeně spokojeni, přestanou-li ostentativně a tak okatě respektovat demokratické zřízení svého spolku, třeba uznáváme a plně chápeme celou obtíž, která vyrůstá z rozporu demokratického zřízení spolku a umělecké hodnoty, ale ostatně tato obtíž je vůbec obtíž každé demokracie. V tomto případě však nešlo o uměleckou hodnotu, členové, kteří byli z Mánesa vyloučeni, byli vyloučeni pro opoziční stanovisko k spolkové vládě, proto zde obtíž hodnoty vůbec odpadá. Pro úzký kruh zasvěcených stala se věc případem hned, když byli z moci většiny výboru vyloučeni tři členové výboru a ještě jiní tři členové, neboť hned překvapilo, že se tak stalo diktátem většiny bez vědomí členstva a dokonce v době nepřítomnosti nejdůležitějšího z vyloučených, prof. dra V. V. Štecha. Dovoľte, abych řekl několik vět v první osobě. Byl jsem tehdy ještě členem Mánesa; jako všechny ostatní, zarazilo i mne, že nebylo použito všech spolkových prostředků, jaké poskytují stanovy. Jeden můj přítel z většiny, která si troufala a mohla si bez obav troufat provést Malou palácovou revoluci, řekl to jasně a jednoznačně: „Možná, že mají pravdu, ale my máme moc a proto jsme je vyloučili.“ Když jsem tedy viděl, že se většina výboru postavila na stanovisko moci, učinil jsem sám pro sebe celou věc případem, složil jsem redakci „Volných Směrů“ a vystoupil ze spolku.

Ovšem jednojazyčný a naprosto srozumitelný výrok mého přítele není oficiálním důvodem. Oficiálním důvodem je to, že prý vyloučení byli ve spolku opoziční a opoziční ve spolku ruší prý kredit Mánesa ve veřejnosti. Tento vládní názor na opoziční nemůže nikoho překvapit. Opoziční je každé vládě nepřijemnou překážkou, kterou by raději neviděla, ale která má blahodárny vliv, třeba někdy jen tím, že nutí vládu, aby si na sebe dala pozor, aby nebyla lehkomyšlná. Co nás překvapí, je dvojitá věc: Stanovisko moci a zvláštní způsob odstraňování opoziční těžko srovnatelný s demokratickým cítěním, na němž stojí každý spolek.

Většina výboru, s kterou nová budova spolku stojí a padá, může dnes vyloučit ze spolku i Rembrandta, kdyby byl členem, členstvo musí všechno přijmout, neboť dnes nelze výboru vyslovit nedůvěru. A zde se právě děje něco, co bychom od umělců nečekali. Vláda ve státě by měla často moc odstranit různé nepohodlné lidi, stačilo by jen této moci využít. Představte si, kdyby totéž, co dělají umělci, dělala vláda. A nebude-li nám vadit, bude-li vláda odstraňovat opoziční snadným a rychlým vy-

vezením za hranice, pak nám ovšem nemusí vadit, dělají-li totéž umělci už dnes. A přece ani tu nejpravější vládu nenapadlo, že by mohli být na př. komunisté prosťe vyvezeni někam na Kamčatku, ani tu nejlevější nenapadlo katolíky vyvézt do Città del Vaticano a zařadit u nás husitskou republiku. Odstraňovat opoziční, to znamená odstraňovat diskusi, sám princip demokracie. To od umělců nečekáme proto, že od nich žádáme větší šírku a větší lidskost, a čekáme to od nich tím méně, jsou-li ještě vyznavači demokracie. Jinak je ovšem toto odstraňování opoziční, jehož příklad zdařile předvedla vláda Mánesa, snadné a rychlé, ale přece se musíme v zájmu věci doslovně modlit: Nedej, Bože, aby vymizely opoziční z tohoto slzavého údolí, bylo by tu všecko slzavější a horší.

Stanovisko moci, které bylo dokázáno tím, že se vedení nechtělo případem nijak zabývat, že nepřipustilo dodatečný smírčí soud a trvalo na svém právu, i když o něm pochybovali právníci, to stanovisko bylo dotvrzeno 25. listopadu, kdy byla na půdu spolku zavolána policie, aby ještě před zahájením valné hromady vyvedla bývalé členy a kamarády alespoň několika přítomných. Zde se stává věc případem pro širší veřejnost. Použití policie je beze sporu taktická nešikovnost, která nepočítá s poměrem českého člověka k policii, který se za dvanáct let samostatnosti nijak nezlepšil. Zde však jde pouze o fakt, že bylo užito tohoto krajního prostředku a že ho bylo užito umělci. Rozpomeňme se zde na to, co od umělců žádáme a co od nich nečekáme. Nečekáme-li něco, pak je to právě užití policie.

Zkoumáme-li ohlas této události ve veřejnosti, musíme si přiznat, že právě nepřispívá k ozdravení našeho veřejného života. Veřejnost, která kladla umělcům své požadavky, která od nich čeká něco jiného než od ostatních lidí, od laiků a od politiků, dožívá se zde nutně jistého zklamání. Jak se mohou k této veřejnosti obrátit jiní umělci, třeba ti, kteří neužili prostředků omezujících svobodu, tu svobodu, již umělcům obecnost přiznává v míře daleko širší než laikům a ostatním lidem, jak se mohou k této veřejnosti obrátit, aby je podporovala na př. v jejich boji proti cenzuře? To říkám se stanoviska laika, který musí nutně říci: Respektují-li svobodu tak dobře, že nedovedou nalézt jiný prostředek než policii proti svým bývalým druhům, jednají-li tak demokraticky, že odstraňují opoziční způsobem, jakým si ji netroufá odstraňovat politik, proč protestovat proti cenzuře, proč tvořit kulturní rady, proč žádat, aby nemusili političtí vězňové lepit pytlíky? To, co se stalo v Mánesu, stalo se skutečně případem a příkladem, který musí zajímat každého, kdo věří v demokracii nebo studuje její možnosti. Stává se to případem, i když upouštíme od rozboru právních otázek celé věci, které padají sice na váhu před soudem, ale ne před námi, před laiky, neboť se to vše stalo mezi umělci, kde myslíme na paragrafy až nakonec.

Hra na fujaru a pokrok.

Dostali jsme tento článek z kruhů mladé slovenské inteligence a uveřejňujeme jej bez rozpaků. Je to kritika, kterou slovenská mladá inteligence podává o poměrech své země — a kritika pravdivá. Na Slovensku problém mladí — staří existuje v plné realnosti. Zde tedy, jak se slovenské mládí dívá na poměry své země.

Je mnoho věcí mezi nehom a zemou (slovenským-slovenskou), nad ktorými člověku zastáva a zastane rozum.

Tri veci, na nešťastie všetky len z tohoto sveta, charakterizujú naše súčasno; zdá sa, že sa bez týchto vecičiek neobideme ani v budúcnosti. Sme prepolitizovaní — to je všade; sme preteologizovaní — v tom sme primášmi alebo aspoň basistmi; k tomu sa pritáča najväčšia príčina všetkých príčin a následkov u nás — dáma v kroji: tradícia.

Na politike si brúsime a vylamujeme zuby s vášňovosťou, ktorá je hodná začiatočníkov. Začiatočníkov, ponevác sa nedá tvrdiť, že by naši otcovia boli mali chuť na to, čo sa nazýva politikou. Lepšie bolo sedieť za pecou a čakať mesiáša, tliačkať sa po bruchu a chodiť na Devín. Politická sloboda? O tú im nešlo: ich fantázia strieľala kus pred ňu alebo kus za ňu. Boli dosť romantickí, aby štekali na mesiac, dosť romantickí, aby im utekala spod rúk skutočnosť. Cítili snáď, že sa musíme vždy niekoho držať, aby sme mohli žiť? Možno.

Mali nám nechať niečo, podľa čoho by sa dalo súdiť, že im šlo o slobodu nesmierne vyššiu: slobodu ducha, ale nenechali nám nič takého. Ich boj by mal byť patrný tam, kde ho u iných národov vidieť najviac: v literatúre. Mohlo vzniknúť toľko buričských, besovských básní; kde sú? Kde máme svojho Bezruča s jeho temperamentom, s jeho mužnosťou, ktorá sa neopierala o praotca Čecha? A potom: všetko šlo na adresu Maďarov, ale na Slovákov, na ich lieň, nehybnosť, ospalosť sa obrátil so vztekem jediný Krasko! Kraskov Jehovah vyváži celú t. zv. burcujúcu tvorbu veľkého zemená Vajanského — baťko sem a baťko tam, a nesmrteľný sem a nesmrteľný tam. Vajanský mal idealizmu napredaj a obšťastňoval ním nie len svoju rodinu, ale celý národ. Výsledok? Ruky šly smerom k bruchu: bude ako Boh dá. Uvaž na Hospodina cesty své a slož v Nĕm naději, onť zajisté všeco spraví. Mal veľký talent hladkať svoj národ, čo sa však nevypláca nikdy a vôbec už nie v okolnostiach, v akých to robil on.

Aký tón má väčšina našej poezie, ktorá chcela prabúdrať, volať do boja? Aký? Tento: bolo i bude! To je najväčší pathos tejto poezie. Dávala Maďarom ustavične prívoniváť k Cyrilovi a Metodovi a Svatoplukovi a tutti quanti. Kto sám nestojí za nič, chvasce sa svalmi svojho otca... Istý časopis, ktorého exkurzie do literatúry sú pre bohov alebo aspoň pre kuchárky, si veľmi bystro zarámoval slová ktoréhoš pána biskupa — treba vedieť, že u nás biskupi vedľa písania pastierskych listov, márnia svoje sily i ako sudcovia literatúry —: „Pred prevratom slovenská literatúra byla skromná, poctivá, panenská“. Ten pán biskup si myslel, že tými slovami vylícituje slovenskú literatúru aspoň na Gerlach, ale sa zmýlil — sutor ne ultra crepidam —, vyriekol tým nad ňou ortel. Skutočne: slovenská literatúra je z väčšej čiastky skromná — ľudia, ktorí chcú zdravšie dýchať, majú z nej málo, nič; je poetivá — iste je poctivá, poctivejšia než mnohé farské kuchárky; je panenská — nikdy sa netúla po dvanástej. Skromne, poctive, panensky smolí svoje knihy pani Courts-Mahlerová; ubohý národ, ktorý má celú literatúru takú, ubohejší tým viac, že je na to ešte hrdý. Mamička je hrdá, že sa jej synčok nepokakával, takže nepoznala príliš strasti a slasti materinských v tom, v čom skutočne spočívajú; staručkí slovenskí páni su pyšní, že majú literatúru, ktorá je ako tento synčok. Čistota prvého nemluvnáťa bola možno zavinená indigestiou, čistota druhého je paďourskosť povahy. (Nemohla by Matice svoláť výbor a najst' nejaký prime-raný výraz pre božské slovo, akým je slovo „paďour“?) Ktosi povedal o českej literatúre, že má ceny, ale nemá cenu. A to isté možno povedať o našej. Tak je to s tou

evanjelicko-katolíckou skromnosťou, poctivosťou a panenskosťou.

Veľa kúžla má v sebe teologizovanie. V minulosti to tak silné nebolo, no ale keď sa s matkou cirkvou dostaneme do parlamentu, prečo by sme si nezafararčili? Vo vlastnej domácnosti si človek robí čo chce, nik ho nemôže ťahať za slovo, vstupovať mu do svedomia a siahat' mu na charakter! N'est-ce pas? Spôsobiť viac tmárstva, tuposti, než spôsobil „Slovák“, hanba XX. storočia, to je unmöglich; skôr ma niekto presvedčí, že Záborský mal viac v hlave, než Shakespeare, ako o opaku tohoto tvrdenia. Človek chce zavše žasnúť, ale nemôže: zvyk robí mnoho. Nežasne nad tým, že sme nie v stredoveku, ale v XX. stor. a vôbec už nie nad tým, že sa to deje na javisku, ktorého oponou je plachta „Slováka“ a pozadím Tatry. Tatry naše, slávne Tatry, neraz tak sa domýšľam, že to s nami ide s kopca. Čo sme? Národ básnikov? Ouha! Národ filologov? Ano. Ak sa za filologiu majú pokladať ukrutné boje o to, či sa má písať prevrat či a prievrat. Tedy? Národ — difficile est satiram non scribere — farárov. Tajovský kdesi povedal, že prvé, čomu Slovák učí svoje dieťa, je poníženosť. A prvá stanica, prosím ponížene, ktorá nám dáva lístok do tohoto kráľovstva plazivosti, je fara. Čo sa Janko naučil, Jano sa už neodnaučí. K malým kdož láskam prirostiti, veľkých již nenajdou (Sova). Církev! Ty martýr všetkých martýrov, čo protivenství Ti bolo vystáť, než si nahrabala majetky, ktoré máš. Vráťte nám cirkevné školy! Slovák, „ktorého život nebol narušený modernými prúdmi“, má v úcte rodinný život a preto chce cirkevné školy: keď niečo na takej škole urobíte, vyfliaska vás celá sborovňa-just, ako keď človeka nafackuje otec, matka, strýk, stryná, starší brát, staršia sestra, ded z otcovej strany a matkina krstná. Na čo sa zmohol slovenský katolicizmus? Na niekoho brožúr o Lourdesu (Lourdesu, hehe) a na veľký spolok, ktorý má svaté meno: Svatovojeťský. A tento spolok vydáva tiež knihy. Ale aké? Aké? Musia oplývať svatými od potopy, musí v nich byť prenasledovanie kresťanov a tedy a zaprvé: Poslední dñi Pompeji, Quo vadis? Mysterium crucis. Zdraví došli! Ešte raz: zdraví došli! useľ by byť človek veľmi perverzný, keby chcel tvrdiť — konstatovať sa to nedá, lebo ku konstantovaniu treba kľudne brať to, čo je a tak, ako to je — že katolicizmus u nás znamená viac než tieto „prínosy“. Tým v i a c by mohli ešte tak byť púte do Ríma a Lourdesu, orolské zástavy, sbieranie hlasov v kostole pre parlament a čo ja viem čo ešte. A to všetko, a to všetko ad maiorem Dei gloriam! Drž sa Mara opaska, budeme sa krútiť!

Na poli knihy je veľkým vysvedčením slovenskej podnikavosti Mazáč. Keby toho nie, dostaly by sa knihy mladých slovenských autorov do tlače na nikdala. Keď začal Mazáč vydávať Kalinčiaka, aby rozšíril pokleslý už záujem o jeho tvorbu, pýtal sa — neviem kto — v P o h ľ a d o c h, či je to zdravý zjav. A ako! Vaše prevoschoditelstvo, a ako! Už dávno sa u nás mali robiť veci, ktoré by sa matróna Matiči nezdaly práve zdravými, p o t o m, len p o t o m by u nás bolo zdravo. Slovenskí nakladatelia — kto máš cit, prepáč mi ten výraz — si povedali: načo my máme vydávať takéto knihy, načo my máme robiť knihám reklamu? Starí otcové našich starých otcov to nerobili a žilo sa im, čo sa máme o š t a r ú v a ť my? Nie je mnoho k tomu treba, aby sa pochopilo, že nie orolské zástavy, nie púte do Lourdesu, nie Slovenská Krajina, alebo ako ju menujú, nás spasia, ale nakladateľ, ktorý už ovšem nebude vydávať snáre, kalendáre, Rinalda; k tomu skutočne není

mnoho treba. Ale žiadať od slovenského inteligenta túto trochu je nesmyselné a svedčí o nedobrej výchove.

A potom je tu tradícia. Čo je tradícia? Kúzeľný prútik, ktorým sa otvárajú brány najvyššieho pokroku a najväčšieho tmárstva. Instinkt je instinkt a náklonnosť je náklonnosť: dávame prednosť tomu druhému. Tradícia, ako je chápaná u nás, je sústavným ohlupovaním, je kladením kvočky na záprdky. Je to ženská, ktorej sa páčite len vtedy, keď máte kopu starootcovských titulov, ženská, ktorá sa Vás vždy pýta, čo bol váš otec, a nikdy nie, čo si ty. Naši tradicionalisti — myslím tých, ktorí sú za to platení a prospievajú plným vačkom, a nie tí, ktorí sú takými akými sú, pretože to majú v krvi — chcú mať Slovensko čistým t. j. skromným, poctivým, panenským. Prolog zarecitoval k tomu Vajanský, ktorý n e d o v o l i l, aby u nás vyšla „Madame Bovary“ (to mi pripomína Koniáša: ten tiež znemožňoval knihy, páliť ich, vytieral chúlостivé miesta ad maiorem Dei gloriam. Vajanský, ako zeman, nepotreboval nič páliť, vytierať, brnkol jednoducho šablou a kniha nevyšla. Skrátka a dobre. Koniáš a Vajanský boli, ako vidno, v službe nebeskej administrácie, a to je tým najhorším, čo človeka môže potkať na tejto nešťastnej zemi: mravne slintať, keď nám za to nikto nič nedá). Títo páni chcú mať Slovensko čistým, vrúbeným oštiepkami a prácou za Boha a národ. A Slovensko — odhliadnúc od jedného skutočného prínosu: afér — je čisté, tak čisté, že je to na zvracanie. A z čoho je táto čistota? Z vrodenej Slováckovi vlastnosti, aby sa nemusel nahnúť na druhý breh. Čo je moje, je moje a do cudzieho ma nič! To je hlavný, najvyšší bod slovenského nacionalizmu, ani tu sme nedostúpili tej výšky, akej čestný nacionalizmus u iných národov dosiahol, totiž tej hlúpej viery, že sme národom vyvoleným. Keby nás tak pozoroval nejaký cudzinec, videl nás, ako sa robíme pre seba, ako sa izolujeme, musel by si iste pomyslieť, že každý z nás píše najmenej „Fausta“; bol by veľmi prekvapený, keby videl, že tomu tak nie je, keby videl, že z tohoto vhlbenia sa do seba, z tohoto n o l i t a n g e r e sme nestvorili nič, len orla a výšivky.

Keby sa tradícií všade rozumelo tak, ako u nás — bol by to nebeský pohľad. Literatúra, poezia, kultúra by potom bola mládkou, v ktorej by sa svorne váľali nie najhorší, ale najlepší z najlepších. Inteligencia nechce mať nič iného, len takúto mládku (ona to ovšem považuje za plaviaren), kde by mohla spokojne vymeňovať svoje bravčové názory. U nás to robili a robia nie len t. zv. inteligenti, ale i tí, ktorí sú niečo nad to. A husy idú za gunárom. Aby všetni jedno byli, jeden za všetkých — všetci za jedného, v jednote je sila, a bude jeden ovčinec a jeden pastýř. . .

Náš ľud má svoje umenie a žije ho. Tu však prichádza slovenský inteligent; bolo by celkom dobre možné, čakať od neho, že nie je sedliakom, že jeho obzor je trochu vyšší než sedliakov. Avšak náš inteligent nám robí kríž cez rozpočet. Hoho! vraví. A pridáva slovanskú omáčku: mám síce pánske šaty, ale ja si svoj národ (t. j. ľud!) nezradím! A nezradí ho. Slovo robí muža. Pamätá sa dobre, ako kedysi v mladosti tlačil kapustu v sude, keď si bol predtým umyl nohy v siedmich vodách, a táto spomienka mu je nadovšetko drahá. Čo vy na neho máte ísť s kultúrou! Ešte tak bary a kafehauzy, ale kultúra? Vedomie, že bol v bare, ho nesmírne štekli, hneď mu narastie akýsi pocit, že hľa, on, sedliacke dieťa (aha, vidíte ho!) kde on môže ísť, keď chce, ach ty! . . . Tlačenie kapusty nohama sa dá spojiť s barom a je to veľikánska romantika, ale nedá sa spojiť s novým kultúrnym pohľadom

na život, pretože k tomu je už treba trochu námahy a vtípu a toho jest tu na mále. A akási neobratnosť, akýsi nenašský pocit v bare, i keď sme sa cítili čo najlepšie, spôsobuje, že nedôjdeme nie len syntézy: plus kapusta, ale ani k syntézy: bar plus kapusta; vždy podvedome tušené presvedčenie, že neni nad svojráz, nad tlačenie kapusty nohama, nadobúda v dobe, keď dostávame lámku, hrozivých rozmerov a vybíja sa v radách otca synovi.

Na Slovensku kvitne, ako nikde inde múdrosť starcov, ktorí by urobili lepšie, keby sa starali o svoje zbytkové statky a boli trochu skromnejší a neprepínali to tak. Starí páni stále nariekajú nad mladou generáciou. Naviem, jaký skvostný pocit je to, mať nezdarného syna, ale noblesnejšie — myslím — je, mávnuť rukou a negäjdovať. Ale ovšem: hudobné založenie našim starým pánom nedovoľuje negäjdovať. A gäjdujú: „Za čím sa pachtíš, mládež naša, krv krve našej, kostí kostí našich? Nie ti je dobre doma na peci so starou mamou? Nemáme my Tatry, Záborského, Štrbské pleso a čičmanské kroje? A stojí psáno: cti otce svého!“ Nemožno u nás povedať slobodnejšie slovo, aby nejaký starý borec nezačal mravne slintať, križovať sa a zapíjať zármutok. Treba sa pozreť, ako ironicky odbavujú, chcú odbavovať títo páni a ich učeliví synkovia tých, ktorí chcú ísť svojou cestou, dobrou či zlou, ale novou, svojou. Tu ovšem treba poznamenať, že táto ironia nie je ironiou jednotlivca, ktorý si je vedomý svojej pravdy a svojej sily. Je to ironia strážená valaškami, ironia, ktorá je ironiou len preto, pretože vie, že má za sebou dav. Treba sa pozreť, ako odbavujú títo páni ľud tým spôsobom, že im vecne, otcovsky, slovansky podotknú: vy máte rozum ešte nedostatočnej úrovne, nemôžete ešte o všetkom súdiť. Keď si tieto päsťové slová vyložíme, začíname chápať, že sa nimi chce povedať asi to, že a) rozum dostatočnej úrovne má len ten, kto hudie ako ostatní, ani horšie, ani lepšie, len práve ako ostatní; b) že čím je človek starší, tým je hlúpejší („ešte“), súdi tak, ako väčšina — má rozum dostatočnej úrovne. Že barba non facit philosophum sa niekde chápalo už pred Kristom, u nás sa to začína chápať teraz a veteráni od Slavkova sú na najlepšej ceste, že ich trafi rad radom šlak pri ohníku na Kráľovej holi. Začína sa chápať, že pracovať za národ je vec úžasne ľahká, že je však o niečo ťažšie pracovať len pre seba, cítiť povinnosť len voči sebe a k nikomu a ničomu inému. To sú veci pikantné a keďže nechceme urážať verejnú mravnosť, nechám to tak.

Vytyka sa mladým, že nemajú „idealizmu“. To je — ponížene prosím — nie pravda! Ruku na srdce, páni otcovia: myslíte to vážne a či len tárate ak obyčajne? Ja myslím, že toho idealizmu ešte vždy máme dost, zvlášte keď si pomyslíme, že zbytkové statky ste rozobrali alebo rozoberiete vy, takže nám neostane nič! A zavraždil sa už preto niekto? Zaiste nie. Veď niet k tomu ani príčiny, pretože toľko už len musíme uznať, že sa o nás pečlivo staráte, že nám idete vo všetkom po ruke, že nám dávate gratis byt a stravu a dačo hádam i do vačku, áno nedá sa poprieť, ste kráľovsky štedrý!

Srdce by človek musel mať z kameňa, musel by menovať čierne bielym a biele čiernym, keby chcel tvrdiť, že tomu tak nie je. A čo žiadate za to? No, tu už možno len klobúk zdvihnúť: brnkať na strunách vašich strán. A tých doporučujúcich listín, ktoré sú tie isté od večnosti, za Františka Jozefa ako za republiky! Jakž by neplesalo srdce Sláva? Úprimne však rečeno: niečoho nás tými vymoženostami, ktoré ste si jediné osvojili z veľkej hostiny kultúry, niečoho nás tým zbavujete.

Chcete vedieť čoho? Človek tak rád ukazuje čo vie: je suis à vos ordres. Toho, že nijako nevieme pochopiť úslovie: Život je boj. Toto úslovie je nám pustou frárou, gestem malinkých ľudí, ktorí sa tvária, že majú veľký pohľad na život. Kto má ohebnú páter a čosi v hlave, ten sa môže tomu úsloviu rehtať z gruntu srdca. Čičikov, páni-otcovia, kupoval mrtvé duše. Vy kupujete živé. Resto. Pardon, ešte nie. Medzi tieto živé duše patria takí mladí páni, ktorých ste si možno ani nekúpili, ktorí však s vami súhlasia do posledného punktu, stoj čo stoj. To sú zdarné deti, to je tá mládež, ktorá je držiteľkou rána! Nemá to síce akosi v poriadku v hlave, no ale na tom konečne nezáleží. Je prends mon bien, où je le trouve. A nazývate ich zápalistými. Kto je zápalistý? Kto sa trasie po celom tele pri pohľade na písací stolík Vajanského, kto padá do nog pred Maticou, kto padá do nog pred lipovským syrom, kto padá, padá a ustavične padá. A títo mladí páni sú vás hodní. Naučili sa od vás, že debatovať sa dá najlepšie spôsobom: nie je pravda, že — ale je pravda, že . . . Že v debatách možno po prípade užiť ako hlavného argumentu drúka; že svet sa riadi vývojom, ktorý je v rukách božích a že tedy je najlepšie robiť vykopávky a zbožňovať zdochliny: že nesmieme nič prijímať od Čechov, okrem plzeňského. Resto.

Stále sa tára, že naša literatúra mala teplého (= pačourského) ducha, že človeka hriala, doslovne hriala, znásobňovala jeho lásku k Váhu, grúňom a výšivkám. Potiaľto to nie je táraním; ale ponevác v každom táraní je akýsi účel (není šprochu, aby v ňom nebylo pravdy trochu — hovoria tí za Moravou), musí byť aj v táraní našich ľudí o teplote našej spisby akýsi účel. A ten účel je: aby naša mladá literatúra sa snažila byť tiež teplou tak, ako bola literatúra predprevratová: jakož bylo na počátku, tak budiž i nyní . . . Keď už človek platí, nech je už aspoň poriadne, ebatta, teplé! A tu niet dosť slov presvedčiť tých biskupov, že doby, keď sa žiadalo od literatúry: 1 liter. Hrona, 3 rify výšiviek — nenávratne minuly. Naši básnici a spisovatelia nezapochybovali ani raz o existencii Boha, ponevác by si tým boli pohnevali svoju rodinu. A rodina predovšetkým! Naša literatúra nemala dosiaľ čo robiť s Bohom, a to je priamo jej strašlivé minus. Aj keď sa tým udržala vysoká teplota. Tak. Tak.

Krasko pred dvadsiatimi rokmi napísal: Krok držať s osvieteným svetom — pachtieť sa trochu vyšším letom — trudiť sa v plodnom, vážnom potušať halíť duše na žobrotu — rozšíriť obzor svojho hľadu — to nie je pre nás, „Slovač mladú“ — to temperamentu nie značka — hodí sa leda pre „Čecháčka“. To je obraz našich vážnych otcov — zbytkostatkářov, ktorí nikdy nevedeli pochopiť a nikdy nepochopia, že je národnou slabosťou, keď pani profesorka a Zuzka, univerzitný profesor a Jano z dolného konca majú v podstate rovnaké názory, rovnaký obzor. Hoj, švárna to junač! To je obraz tých páňov, ktorí si sťažujú, že duch univerzity bratislavskej nie je slovenský, pretože sa tam nepreberá vedecky nauka o vŕtani dierok do fujary, a to, že Jánošík bol socialistou par excellence a Žižka lupičom, a o prútoch Svatoplukových, o povstaní Hurbanistov, ktorých sa našlo v celom národe čajsi tri sto.

Historizmu, Hejslovákov a pod., dajme tomu bolo treba. Ale dnes nábožné duše kresťanské, sú to veci trochu zaprášené. Dnes všetko smeruje aspoň ku kultúrnemu sblíženiu národov! Ponevác nie sme národom tvoričím, pozostáva nám učiť sa. To však chápe len niekoľko vyvrhelov, ktorí srdečne kašľú na ustálený spôsob utie-

rania nosu, na večné tirády o Cyrilovi a Metodovi, o husitoch na Slovensku, na toto večné sebakprznenie, ktorí nechápú, že je možné dojiť kravu akou je tradícia, tak dlho a bez toho, aby sa občas poslala na pašu. V predstave rôznych cirkví, spolkov, pokladníkov orolských jednôt, vlasteneckých advokátov, je tradícia niečím ako roh hornosti, čiže povedané jazykom svätej matky cirkve: cornu copiae. V našej predstave je to Augiášov chliev, ktorý by potreboval každý deň a každú hodinu svojho Heraklea.

—rm—

OTÁZKY A ODPOVĚDI

O šetření.

Vážená redakce!

Šetřil! Toto heslo stalo se nejpobulárnějším heslem poválečné doby. Je v něm skryta jakási moc a skrývá za sebou více, než si představujeme. Zdá se to býti docela v pořádku. Pracuj a šetř! Kdo šetřil, má za tří. Atď. Přihlédneme blíže na toto heslo, prováděné do důsledků. Občan, poslušný vždy rozumných hesel, čte „Šetřil“. Uvažuje: To je správné heslo. Chtěl jsem si právě koupit nový oblek — nekoupím — loňský je ještě dobrý, klobouk, také. Blíží se vánoce. Dětem místo dárků dám vkladní knížku — ať se učí šetřit. Cukroví na stromku nemusí být — stačí nějaká ta ozdoba z dřívějšíka. Takhle uvažuje dejme tomu 1 milion dobrých občanů; 1 milion dobrých občanů omezilo svoje nákupy a potřeby a ukládá svoje peníze do záložny a bank. Obchodníci marně čekají zákazníky. Šetřil se. Nakoupené zásoby zůstávají nevyprodány. Musí se šetřit, nejdou obchody, propustím polovinu personálu a polovinu musím snížit platy. Obchody nejdou, musím šetřit. Přijde zástupce továrny s novými kolekcemi. Objednávky? Kdepak, podívejte, můj sklad je plný, co bych objednával. Tak to jde u všech obchodů. Továrna nedostala dost zakázek. Jaká pomoc, musíme zavřít továrnu nebo omezit výrobu na dva, tři dny v týdnu. A zracionalisovaná továrna, která zaměstnávala před racionalisací 1000 lidí, po racionalisaci 500 lidí, propouští dalších tři sta lidí. Musíme šetřit. Továrny neposílají zboží — dráhy nemají co dělat. Zasedá železniční rada. Co dělat, nemáme co vozit — musíme šetřit. Propustíme 10.000 lidí. A kádr nezaměstnaných prodavačů a dělníků rozmnoží se o dalších 10.000 lidí. Občané, šetřte! Omezujte své nákupy! Dělejte si své opravy sami! A šetřil se. Nezaměstnanost roste — není co dělat — je hospodářská krize — jak jí odpomoci? Musíme šetřit — šetřit. Ale máme 2 miliony nezaměstnaných — co s nimi. Dostanou podporu. Kde na ni vzít úhradu? Nová daň to spraví. Nové daně. Musíme šetřit, abychom měli na nové daně. Šetřit na všem. A další zaměstnanci nemají co dělat. Šetřil se. Šetřte — šetřte — To heslo je jako záračná vodička na všechny bolesti. Koho se vlastně týká? Kdo má šetřit. Nezaměstnaný nemá z čeho, člověku se stopadesát Kč týdně a třemi nebo čtyřmi dětmi je to při nejmenším provokace. A člověk, který může vydávat peníze, má šetřit? K čemu? Aby vklady peněžních ústavů rostly? Peníze, resp. oběh peněžní je jako oběh krevní.

Budeme si poomezovat někde krevní oběh, abychom šetřili s krví? Člověk, který má velké příjmy, má mít velké potřeby. Kdo vydělává 1 milion ročně a utratí pouze 100 tisíc, páše větší bezpráví na společnosti, než ten, který utrácí více než má příjmů. Nemáme národohospodáře, který by řekl: Občane, nešetřil, utrácej, chtěl jsi si koupit nový oblek zítra, kup si ho dnes — občane, kupujte, čeho potřebujete, občane, kdo můžete si něco koupit, nešetřte a kupte, peníze jsou krví národohospodářského života, uveďte tuto krev do oběhu, zmenšíte počet nezaměstnaných, oživíte průmysl a obchod, zvýšíte kupní sílu výdělkově činných lidí. Dávejte peníze do oběhu přímo, ne prostřednictvím peněžních ústavů, které je dávají do oběhu ve formě půjček a vlastně tím obchod zatěžují, neboť vypůjčený obnos

je břemeno, výpomoc z nouze, která udusi dlužníka, když v zápětí nevydělá. Potřebujeme národohospodáře, který by dovedl přivést zase krev do oběhu, který by dovedl říci, že není všechno šetřit, větší umění je umět utrácet — rozumně utrácet. Šetřím-li, šetřím, abych mohl ušetřeně na něco vydat, ale šetřím-li jen pro šetření, jsem lakomec, který ubírá krev oběhu, nanejvýše s poukazem na imaginární špatné časy. Nuže, nyní přišly špatné časy, nuže ven tedy se všemi rezervami nashromážděnými pro zlé časy za doby konjunktury — vy všichni, kdo máte rezervy pro zlé časy.

Nedávejte za vzor včely. Lidské včely nahromadily miliony žoků kávy, bavlny, pšenice, nyní se v nich dusí. Nemáme včelaře, který by odebral nashromážděný med. Slyšeli jsme od statistiků a národohospodářů, že po válce přijde čas, kdy se bude nedostávat lidí. Nezdá se. Racionalisace je dvousečná zbraň jako heslo: šetří. Socialisté podporovali racionalisaci, aby ušetřili dělníku práci, ale ušetřili mu ji víc, než chtěli — nemá vůbec co dělat. Velkostatek potřeboval dříve 100 lidí ke sklízni. Nyní 20 sekačů nahradí 1 sekačka, koně a žebříňáky 1 traktor. Velkostatek ušetřil 90 lidí — co má dělat těch devadesát lidí? Jít do továrny, tam provedli racionalisaci a propustili dvě třetiny. Do města? Tam se šetří, protože je velká nezaměstnanost. Lidská síla je drahá, musíme šetřit, nahradíme ji levnějším strojem — ale kdo bude kupovat? 100 dělníků dříve pracovalo na dvě směny, aby stačilo vyřizovat zakázky, továrna pak si opatřila stroj, zracionalisovala výrobu a vyrábí s deseti lidmi více než dříve těch 100. Ale pracují stejnou dobu. A nadělají toho 5krát tolik. Najednou toho vyrobí víc, než stačí prodávat. A krize počíná. Šetří se. Racionalisuje se. Nepracuje se. Lidská síla je bezcenná. Nikdo o ni nestojí. Stroj vyrábí rychleji a laciněji. Ale nemá komu prodávat. Bludný kruh. Hesla zklamala. Zavedla do slepé uličky. Racionalisace je jako oheň. Dobrý sluha, ale zlý pán. Přecenili jsme ji. A zrovna tak šetření. Podle hlášení Nár. banky vklady záložen a peněž. ústavů dosáhly 1. listopadu 19 miliard. Největší příliv vkladů byl v měsíci červenci. Souvisí to s tím, že v červenci byla největší obchodní stagnace? Zdá se, že ano. 19 miliard leží u peněžních ústavů — nuže, občané, kdo můžete, dejte je do oběhu. Čiňte své nákupy dnes, hned, rozproudíte tím krev, zmírníte hospodářskou krizi. Vy šetříte — ale nezapomínejte, že vaše šetření znamená nedostatek pro druhé — a těch je daleko více.

Krysa.

*

Milá kryso,

napletla si toho do svého článku trochu mnoho najednou. Je vidět, že nemiluješ národohospodářské teorie, a proto tě s ní nebudu bavit. Ale i s hlediska praktického nemáš mnoho pravdy. Rozhodně ne s tím šetřením. Podle tebe by sice skoro každý si mohl dosti často koupit klobouk a oblek, ale rád bych věděl, jak by ses chtěla postarat o stavbu nových domů, kterých je přece také třeba. Ty si myslíš, milá kryso, že vklady leží v peněžních ústavech, nebo že v podobě půjček „zatěžují oběh“, jak ty tomu říkáš. Jakkpak zatěžují oběh, když velmi a velmi obíhají. Kdybys, milá kryso, se podívala na statistiku stavebního ruchu po válce, viděla bys, kolik budov vystavěly peníze, nahromaděné ve spořitelnách. Kdyby jich nebylo, vypadala by naše bytová otázka mnohem hůře než dnes. Nevím také, milá kryso, jak si představuješ stavbu vodovodů, silnic, železnic a pod. bez kapitálu někde nahromaděného. Pro krysy snad toho není třeba, ale my, lidé západní civilizace, máme přece jen trochu jiné požadavky.

A s hlediska občana, který šetří. Myslíš, milá kryso, že tvoje teorie je tak docela zdravá? Myslíš, že zaměstnanec, který podle tvé rady utratí celý svůj plat, aby roztočil kolečka průmyslu a obchodu, bude na tom tak dobře? Nechápeš, milá kryso, že jeho situace bude stále stejná, jako když začínal? Že bude stále a stále závislý na zaměstnavateli a jeho milosti, nemaje ani pro nejhorší dobu své případné nezaměstnanosti žádné zálohy? A což když přijde těžká nemoc? Což když přijde invalidita? Možná, že namítneš, že je tu pojištění buď nucené, nebo soukromé. Máš pravdu, ale potom porážíš sama sebe, neboť pojištění je také šetření. A ten, kdo by podle tebe si kupoval

vše, čeho potřebuje, by byl pak ve své nemoci nebo invaliditě velmi zle na tom, až by se musil uskrovnit na to, co by z pojištění dostal. Buď by byl pojištěn velmi důkladně — a pak by byl na to pojištění musil důkladně šetřit — nebo by třel bídu, vzpomínaje s hořkostí na doby, kdy každý krejcar vydal na to, čeho tehdy „potřeboval“. Moderní člověk toho potřebuje podle svého zdání vždycky až moc.

Milá kryso, ty jsi zřejmě stoupenkou tak zvané vysoké životní úrovně. Ale nemyslíš, že k té úrovni patří také trocha sebevědomí, kterého právě může člověku, odkázanému na pevný plat, dát vědomí, že má pro všechny případy něco ušetřeno, co mu umožní, aby nebyl úplně odkázan na milost a nemilost osudu? K životní úrovni patří konec konců také vlastní domek. Podle tebe by měl každý dost klobouků a obleků, ale na ten domek by se dostal málokdo.

V jedné věci, pokud jde o to šetření, máš ovšem pravdu. Je nesmyslné lakotit, šetřit tak, že si člověk nedopřeje ani nejnútnejších věcí. A zvláště nesmyslné, ukládá-li peníze do punčochy a sedí na nich. Ale to není dnešní případ. Pochybuji, že milion občanů, jak ty pravíš, to tak dělá. S těmi dvěma miliony nezaměstnaných si dej pokoj; je vidět, že jsi se touto otázkou zrovna moc pečlivě nezabývala, neboť bys věděla, že dosud nikdy, ani za nejhorších dob této republiky, jsme neměli 2 miliony nezaměstnaných a že také dnes jich máme — v nejhorším případě — tak asi desetinu toho počtu.

Má na tom svůj podíl ta racionalisace, ale to už je trochu jiná kapitola. To tedy až někdy jindy.

D. K.

D O P I S Y

O pacifismu a obraně.

Milý pane redaktore!

S velkým zájmem přečetl jsem Vaši „Debatu s radikálním pacifistou“ v 46. čísle „Prítomnosti“. Může být jen na prospěch společné věci, jestliže si ujasníme svá stanoviska. Ačkoli nemohu souhlasit s Vaší odpovědí, jsem jí velice rád: je věcná a vyjadřuje jasný výklad myšlení mnoha našich lidí, kteří se rovněž nazývají pacifisty, ačkoli se zastávají t. zv. obranné války. Jsem však jist, že Vaše odpověď neuspokojí inž. R. E. a žádného důsledného pacifistu, a to hlavně proto, že vychází z předpokladu, že radikální pacifisté jsou lidé, pro něž platí jen soukromé, osobní zájmy a kteří ze strachu o ně nechtějí mít podíl v n a d o s o b n í c h úkolech, jak obšírně vysvětlujete v závěru své odpovědi. Dovoluji si Vám ale připomenout slova inž. R. E., který tvrdí, že „každá instituce, která již v samotném účelu svém je nemravná, majíc posledním svým účelem co největší ničení života a statků, nemůže žádnou svou cestou a žádným svým prostředkem a důsledkem p ř i n ě s t i h o d n o t y m r a v n í“. Z toho je patrné, že pisateli, jako každému opravdovému pacifistovi, jde o m r a v n í h o d n o t y c e l k u a že jen proto se nechce účastnit válečné obrany, protože je přesvědčen, že tato obrana oněm mravním hodnotám celku jen škodí. S tímtež smyslem pro věci nadosobní může jeden odmítat, co druhý schvaluje. Radikální pacifista nepodobá se proto lékaři, který v době epidemie zmizí, až to nejhorší přejde, nýbrž lékařem, který by věděl, že všeobecně užívaný léčebný prostředek nadělá víc škody než užítku a tudíž odmítl by ho užívat a hledal by prostředky jiné. Nepodobá se také soudci nebo strážníku, kteří z e s t r a c h u nevykonali své povinnosti. Radikální pacifista podobá se daleko více soudci, jenž by došel poznání, že jeho výkon nenapraví zločince, a vzdal by se proto své funkce, aby hledal jiné cesty a způsoby nápravy zločinců a zamezení zločinnosti. Jestli by to byl způsob lepší nebo horší, to už je otázka jiná. Jde mi tu jen o to, ukázat, že tu nešlo o soukromý zájem, nýbrž o jiné přesvědčení, rovněž nadosobní a mravné, ba snad ještě mravnější.

Přisuzujeme-li radikálním pacifistům zbabělost a lhovost k společným věcem, je to zrovna takové zneuznávání jádra věci,

jako když někoho snižujeme otázkou: „kolik za to dostal?“ I v radikálních pacifistech musíme uznat lidi, „kteří hájí nějakou ideu, nějakou víru“. Jde vlastně o to, v čem vidíme nejlepší službu národu. Je-li kdo opravdu přesvědčen o účelnosti válečné obrany, o nutnosti podrobit jí osobní zájmy, je to mužné. Ale je stejně mužné, jestliže má někdo pevné přesvědčení, že válečná obrana je prostředek zhoubný pro celek, a má odvahu vyjádřit toto své přesvědčení a jednat podle něho v době, kdy tato myšlenka nedošla ještě všeobecného uznání.

Ale v naší debatě nemůže nám jít ani o to, abychom si řekli, co je mužné a co nikoli. Jde tu především o to, která idea je správná, co nejlépe prospívá lidstvu a národu. Souhlasím, že máme spíš mluvit o tom, co máme s a m i od sebe žádat, než o tom, co má s t á t právo žádat od svých občanů. Avšak jestliže jsem toho přesvědčení, že nějaká hrůza nemůže být účelným prostředkem, pak přemýšlím o tom, je-li vůbec správné, někoho do toho nutit. Tak přestanu odsuzovat jiné, kteří snad i jen ze strachu se tomu vyhýbají, z pouhého pudu sebezáchovy. Mohl-li bych takového člověka přesvědčit, že to, čeho se bojí, slouží nějakému dobru, pak nasadím vše, abych to dokázal. Jestliže tomu ale sám nevěřím, pak vidím v onom pudu dobré tušení, které brání, aby se člověk nevrhal slepě a nadarmo v záhubu. Radikální pacifisté nejsou však lidé, kteří by jednali slepě, vedeni „dobrým tušením“, myslíce při tom na vlastní sebezáchovu. I oni patří mezi ty, kteří „raději zemrou, než by couvli se svého místa“; i pro ně platí jen pravda o tom, co nejlépe přispívá opravdovému dobru jejich národu.

Proto k věci samotné: může ještě válka a vojenství bránit a ubránit vlast?

Sám píšete, že „i vítězná válka bude velkou katastrofou“. Navazuje na Váš příklad ohledně napadení Slovenska, ptám se: Co by bylo hroznější: připojení Slováků k Maďarsku (jde nám přece o štěstí Slováků, ne o štěstí nějaké abstraktní věci, jako je stát!) — nebo zničení jejich životů a domovů v obranné válce, která, jak známo, znamenala by rozpoutání těch nejděsnějších ničivých živlů? Moderní válka značila by zničení celého lidstva, nebylo by vítězů, byli by jen poražení. Je zhoubný omyl v našem myšlení, že stále ještě odlišujeme válku útočnou, jako „ohavnou, hnusnou, nesmyslnou věc“, od války obranné, jako by tato byla něco jiného. V á l k a ú t o č n á n e b o d o b ý v a č n á v ů b e c u ž n e e x i s t u j e. Kdyby Maďaři opravdu překročili naše hranice, udělali by to v přesvědčení, že hájí svoje právo a svobodu svých bratří na Slovensku. Pro ně by to byla také válka obranná. Kdyby Itálie, Polsko nebo Německo vedlo válku, jistě by i tito národové považovali svojí válku za obranu. Už jenom proto, že pro jiný, než obranný účel nenechala by se většina lidí hnát na smrt. Přestaňte proto už jednou mluvit o válce útočné a mluvmě jen o válce obranné, jako jediné a jediné možné v naší době. Pochopme, že to, co jsme říkali o hrůzách a nesmyslnosti války, platí ve stejné míře o válce obranné, která jediné ještě existuje a k níž celý svět se chystá a která, vypukne-li, zničí lidstvo stejně jako válka útočná.

Řekne se: k válce ale nemusí dojít, jestliže tu bude silná branná moc, která by dala sousedům zajít chut na snadnou kořist. Tento argument zdá se být rozumným. Podíváme-li se ale blíže na ten „branný mír“, uvidíme, že zbrojení nemá pouze poslání, zstrašovat sousedy. Vzbuzuje stále rostoucí nedůvěru v dobrou vůli toho, který zbrojí, i když to dělá jen pro obranu. Čím kdo má silnější obranu, tím méně se mu věří, že by své případné spory řešil jen pokojnými argumenty. Tak se zbrojí na všech stranách, čím dál víc, a spolu s tím množí se nedůvěra — na capo al in fine — až tu pojednou budou stát už hotoví nepřátelé s tasenými zbraněmi proti sobě.

Ptáte se radikálního pacifisty, co by udělal v takovémto případě překročení hranice nepřítelem. Ten, který se zúčastní války, bude mít domněni, že něco d ě l á. Ale také ten, jenž odmítne účast ve válce, bude téhož přesvědčení. Otázka je, kdo z obou skutečně národu slouží. Už jsme podotkli, že válka znamená nesmírné ztráty na životech a věcech. Ale nejde nám jen o životy, zdraví a materiální hod-

noty, jde hlavně a společnou kulturu, o to, co tvoří „raison d'être“, poslání toho či onoho národa v lidské společnosti. To nám musí být dražší než cokoli jiného, i než tak zvaná státní svoboda národa (o té svobodě ještě dále). Válka ničí kulturní hodnoty v d u š i j e d i n c o v ě i v celém životě společenském. Tudíž národ, který vyvolí válku za prostředek své obrany, ztratí při tom víc, byť se stal při tom i vítězem.

A o té svobodě. Máme opravdu svobodu? Není svobodně myslícího národa, je otrokem špatného tisku. Není svobodně veřejné služby, je panství a rozhodování peněz. Není ani svobodných „zástupců“ lidu. Jsou závislí od diktátu stran. To není svoboda, po které toužili nejlepší z národa. Kdyby ta byla, museli bychom se vůbec bát, že by náš národ mohl se dostat v otroctví nějaké cizí moci, poněvadž i nepřátelé museli by hledět s úctou a obdivem, jak v naší zemi radují se svobodě i příslušníci jiných mersin, tedy i jejich soukmenovci, a byli by nuceni závodit nikoli ve zbrojení, nýbrž ve vývoji vlastní svobody, aby jejich občané necítili se přitahováni k nám. Tvoření a zajištění t ě t o svobody je nadosobní úkol, z něhož částka připadá na každého z nás. Tomuto úkolu ale odporuje starost o zajištění přítomného nedokonalého stavu a zvláště péče o zajištění branné moci, která nemůže potřebovat svobodně myslících občanů. Docílit takové svobody znamenalo by též „ubránit se tyranii“ — jak v odpovědi své pravíte — ovšem jiným způsobem než tasenou zbraní. Je nutné pochopit, že tyran z venku hrozí jen potud, pokud jsou tyrané uvnitř. Ne hitlerovští poslanci v Německu jsou pro nás největší nebezpečí, nýbrž hitlerovské smýšlení u nás, v našem národě, které už mnoho stínů vrhlo na naši demokracii. A právě toto naše vlastní národní sebezpečování posiluje zas onu stranu za hranicemi, ježto vyvolává „protitlak“. Je nám bránit národ vůči tyranii u v n i t ě hranic, tyranii peněz, tyranii „veřejného mínění“, nálady ulice. Je nám třeba mít odvahu samostatně a svobodně myslit, mluvit a jednat, vésti národ z otroctví, které si sám sobě svobodně připravil a připravuje. Vámi zmíněná „tyranie nepacifistů“ se nepřipravuje z venku, nýbrž z nitra národa samého. V té míře, jak se bude v našem národě šířit opravdová svoboda, samostatné myšlení — v té míře se budeme objektivněji dívat na mnohé otázky, skrývající v sobě hlubší příčiny války. V tom spočívá hlavní práce pacifistova, aby předcházal i nejmenším nespravedlnostem, jež přispívají k dráždění jiných národů. Když už válka vypukla, je pozdě bycha honit. Důsledný pacifista pak, když odmítne účast na takovéto „ohavné, hnusné, nesmyslné věci“, dělá přec jen víc než ten, kdo pomáhá slepě šířit oheň, v domněni, že brání svoji vlast. Nemysleme si však také, že by takový důsledný pacifista mohl „sedět doma na pohovce se svým přesvědčením“. Takové svobody přece nemáme! Musel by asi draho platit za své přesvědčení! Ale i kdyby mohl, n e c h t ě l b y sedět doma, nýbrž hleděl by ze všech sil budit rozum a hlubší citění, aby národ odvrátil od sebevraždění.

Zajisté žijeme v době přechodné. Je na nás, kteří „víme, jaká je pravda o budoucnosti“, abychom tento přechod urychlili. Je naším úkolem a povinností přitahovat onu pravdu do přítomnosti. Ten, kdo jí ještě nezná, musí se jí z našeho příkladu naučit. Ze zbrojení, oslazeného pacifistickou literaturou, nemůže se nikdy naučit, že válka je nepřipustný, zločinný prostředek. Odzbrojení příkladem nemusí být cesta vítězství nepravdy. A vůbec, odkud ta jistota, že naopak o b r a n a je cesta k vítězství pravdy? Sám píšete: „N i k o l i v p r á v o, n ý b r ž h m o t n á p ř e v a h a r o z h o d n e“. To platí i pro obrannou válku. Proto mohu spíše rozumět militaristovi, který chce zbrojit ze všech sil (on je věrný své víře v hmotnou převahu a v účinnost prostředků válečných), nežli pacifistovi, který uznává, že válka věc neřeší, a přece se na ni chce „mírným“ způsobem připravovat. Jsme myšlenkově opravdu tak blízko středověku, že věříme, že o pravdě se rozhodne fyzickou mocí, nežli že pravda musí nakonec zvítězit i p r o t i f y s i c k é m o c i?

Připouštím, že není jistoty, že odzbrojení přinese ihned mír. Ale rovněž není jistoty, že v á l k a tento mír přinese a že se válkou ubráníme. Máme-li už tedy přinést nějakou oběť, pak je lepší, přineseme-li jí věci ušlechtlejší. Rozhodně nemohu souhlasit, že by tento způsob byl „nejmizernější a nejméně spolehlivá práce pro zajištění míru“,

jestliže by jeden národ vydal heslo: my žádnou válku, ani obrannou, nepovedeme! Takové heslo byl by schopen vydat jen jednotný, kulturně silný, spravedlivý a ušlechtilý národ, národ, který by měl opravdovou svobodu. Proti takovému nikdo na světě by se neopovážil „bránit se“.

U nás jsme takového řešení ještě hodně vzdáleni. Ne zahraniční podmínky, ale vnitřní předpoklady k tomu chybějí. Proto je naší přední úlohou: připravovat národ pro tuto lepší budoucnost. A jelikož jsme v přechodné době (rozuměj: v době příprav k obranným válkám), musí být pravda o absolutní zločinnosti války a jejich příprav přesvědčením a životním obsahem aspoň oněch nesmlouvavých a neohrožených jednotlivců, dokud se nestane přesvědčením a životním obsahem velké většiny lidstva a národů.

Doufám, vážený pane redaktore, že popřejete místa ve Vašem listě mému doplňku k Vaší debatě.

Projevují Vám úctu a přátelství.

Váš

Přemysl Pitter.

(Pozn. redakce: Odpovíme na tento dopis i na řadu jiných příště.)

*

Vážený pane redaktore,

děkuji Vám za Váš doslov k mému článku. Byla to vlastně jeho obhajoba, a tím odpadá tedy můj osobní uzávěr. Nad dopisem p. Ing. R. E. jsem zůstal státi v úplných rozpacích. Vytýká mi něco, co jsem nepsal. Obviňuje mne z hledání mravních hodnot v militarismu a vojančení. Musil bych citovati svá vlastní slova z článku „Mládeži, chceš být zlabělá?“ Musil bych se vraceti k tomu, co jsem napsal ve stati, na niž se vztahuje dopis pana inženýra, abych dokázal, že slova p. Ing. R. E. šla úplně mimo, že antimilitaristovi vytýkala militarismus. Ovšem v případě, že p. Ing. R. E. stotožňuje militarismus s povinností brániti se při napadení, abychom nebyli zničeni, zabiti a zahlazeni, s povinností brániti násilí, státi na straně ohrožovaných, pak se s ním nemohu dohovoreti. Myslím však, že celé jeho rozhorlení vzniká jen z přílišného spojování války s militarismem. I v obraně, a ta jest přece zcela svobodný společenský projev, vidí militarismus. Tak nelze mysliti. Radikální pacifismus p. Ing. R. E. jest stejně nebezpečný jako propagace války. Blíží se příliš národní sebevraždě. A dnes nemůžeme býti ještě tak dalece optimisty, abychom přijímali stanovisko, propagující obranu proti válce odmítáním obrany vůbec. Dokud nebude bez výjimek u všech národů dosti vůle k rozkladu válečných nálad a válčení, nemůžeme věřiti, že by národ, společenský rozklad ve válce propagující, mohl vyjiti ze situace zdravá a s neotřeseným zdravím. Pan Ing. R. E. se domnívá, že by 10% lidí, kteří prožili válku a převrat, stačilo, aby zdemoralisovalo nejen armádu, ale i hospodářský život z frontou. Bojím se jediné věci, aby těch 10% starých frontových bojovníků nebylo zaměněno za 10% keřasů s týmiž úmysly, ale s jinou bilancí pro celek. Systém dnešního života, který se svou taktikou příliš nezměnil, jest v těchto věcech celkem stejný. Ostatně muži, kteří proti válce nejen debatovali, ale také prožili její hrůzu až na dno, nemají pro případ válečného konfliktu a pro případ vnucené obrany stanovisko p. Ing. R. E. Militarismus a obrana jsou dva pojmy, které nelze ztotožňovati. Militarismus jest společenská diktatura. Proto proti jeho formě bojujeme. Obrana jest však společenská povinnost. Proto musíme reagovati na ty, kdož se jí chtějí vyhnouti.

Pan Ing. R. E. zajímavým způsobem obešel všechny ostatní detaily mého článku. Odmitnu-li jeho výtku, že hájím militarismus, musí nutně mezi řádky jeho psaní zůstatí jeho chvála „ulejváctví“ jako společenská povinnost. Pan Ing. R. E. zapomněl však na jedno. Že člověk, který se vyhýbá povinnosti, vyhýbá se jí na úkor druhého. Vyklouzne-li jeden, musí na jeho místo nastoupiti druhý. Zde jest kořen zla. Ale není třeba se zvlášť diviti. V době odvodových afér musíme pochopiti i slova chvály, jež píše na okraj citovaného výroku onoho mladého muže a jež spojuje se svou teorií. Zde jest kořen nesociálnosti, nedemokratičnosti dnešního života, který má tendenci,

představovanou mnoha lidmi, využitkovati jednoho ve prospěch druhého. Jeden z těch, kteří se mnou debatovali o citovaném článku, prohlásil, že zdraví musí býti také občas vybiti, aby bylo místo pro slabší. Zde jest pramen „ulejváctví“ jako jediného prostředku, jak se zmocniti života a jak se dostatí k veslu. Ale, prosím! Ulejvejme se, ulejvejme! Není to nic jiného než dostávati nějak šikovně jiné na ta místa, kde sami necheme býti. Zkušenost ukázala, že obyčejné lidé, kteří se dovedli včas odstraniti z nebezpečného prostředí, dovedli později velice bystře analysovati podstatu oněch nebezpečných situací, vykládati je a dělati z toho historii a politiku.

V publikovaném dopisu p. Ing. R. E. přišel jsem k poznání, že jsou lidé, kteří nechtějí rozuměti, kteří nechtějí čísti pozorně, kteří otevřeně napsaná slova chápou jako mazanost. Aby bylo poněkud jasno. Pan Ing. R. E. mi vytýká militarismus a jeho chválu. Odkazují pana inženýra na svůj fejton „Válečné romány“ v Nár. Osvobození (20. XI. 1929) a na kursivu „Pěst zla“ v Nár. Osvobození (25. VI. 1930). Snad jsem tam svůj odpor proti válce vyslovil poněkud konkrétněji. Účelem článku „Mládeži, chceš být zlabělá?“ byl protest, aby se mladí nevyhýbali v daných poměrech situacím, které musí pak na těle i na duchu odnésti jejich kamarádi z jiných společenských tříd. Demokracie nedala žádné společenské vrstvě právo na útek před povinností. A znovu zdůrazňuji, že jsou situace, kdy občanské povinnosti se proměňují v povinnosti lidské. A těmto situacím byl věnován můj článek.

S projevem úcty Váš

Jan Šnobl.

V Praze dne 24. XI. 1930.

Češi a Němci.

V Praze 22. 11. 1930.

Vážený pane redaktore!

Po dopise pana dra Ká n ě z posledního čísla Prítomnosti lze — s hlediska československého — sotva co dodat k debatě o Čěších a Němčích, alespoň — pokud jde o zásadní, i d e o v o u stránku věci. Ale dovolte několik slov o stránce p r a k t i c k é.

Měl jsem příležitost pozorovati česko-německý poměr a zejména poměr Němců k nám a k republice téměř rok v německém, velmi kulturním městě blízko říšsko-německých hranic. Ujišťuji Vás, že je tam již spousta Čechů a Němců, kteří se živě přátelsky stýkají a ani nepozorují, že jsou „odvěkými nepřáteli“. To platí zejména o drobných úřednících — ostatně — to pravděpodobně je stejné mezi dělníky a sedláky, které jsem bohužel nemohl tak dobře pozorovat. Přes tento přátelský a kolegiální styk existují však na obou stranách ně — které věci, které lze právě poznat jen tam ve smíšeném území a které jsou dorozumění velmi na překážku.

Mezi Č e c h y je to jistý hospodářský egoismus, který se rád skrývá pod pláštík národního československého nadšení. Před převratem byli Češi v německých územích nesporně hospodářsky utlačováni na základě svých pozorování, věřím, že němečtí zaměstnavatelé k tomu mají sklony i dnes. Avšak obrana před tímto útlakem jde někdy trochu daleko a někteří naši lidé si často ani neuvědomují, jak přijímají sami moreasy vládnoucí kasty. Mnozí naši lidé jdou mezi Němce prostě na hospodářský výboj: hledají místa u státních úřadů, dávají si přidělovat pozemky při provádění pozemkové reformy a dostávají se pomalu do nálady jakéhosi herrenvolku, domnívajíce se, že z pouhého faktu, že jsou Češi, plynou pro ně v německém území privilegia. Podotýkám znova, že naši lidé musí skutečně pečovat o své hospodářské zabezpečení, protože mají špatné zkušenosti z minulá, ale při této péči by se neměli tolik ohlížet p o s t á t n í p r o t e k c i a neměli by se na německé území dívat jako na dobytou zemi nepřítelů, což dělají hlavně někteří z těch, kdož do německého území přišli teprve po převratu a kteří si, tuším, rádi připadají tak trochu jako malí Dobyvatelé.

S druhé strany zase N ě m c i se rádi dívají na nás jako na ve-

NOVÉ KNIHY.

třelce a zejména jako na jakési zbohatlíky, parvenue. Mnozí z nich ve vši tichosti shlížejí na všechno české ze starého zvyku s notnou dávkou pohrdání jako na něco méněcenného, hrubého, co se jen světovou politickou konstelací dostalo k moci, aniž by si ji zasloužilo a aniž by mělo schopnosti tuto moc si udržet. Pochybují, že by mezi našimi Němci v německém území byl někdo, kdo by vážně považoval Československou republiku za útvar trvalý, to jest zabezpečený aspoň na sto let. Německý aktivismus je po této stránce z Prahy rozhodně přeceňován: aktivismus je plod politického oportunistického rozumu, politické chytrosti a rozvahy, nikoli však výrazem skutečného vnitřního vztahu k našemu státu.

A tím jsem se dostal k nejbolestnější věci na poměru Čechů a Němců, a tou jest úplný chlad, cizost, se kterou se Němci dívají na republiku. Považují tento nedostatek jakékoli přichylnosti Němců ke státu za největší nebezpečí pro stát, které by se okamžitě musilo projevit při sebemenším mezinárodním konfliktu. Věřím panu vrchnímu radovi Schalkovi, který má zásluhu na rozpoutání této debaty, že naši Němci netouží zpět do Rakouska, obávám se však, že touží jinam: do Německa. S tím nemusí nijak být spojena nenávist k československému národu nebo státu — stačí ten naprostý nezájem o věci naše a silný cit pospolitosti se vším německým.

Nechci samozřejmě generalizovat a podávám zde jen některé své zkušenosti z určitého úseku společnosti v jediném německém městě. Myslím však, že jinde budou poměry velmi podobné a vyvozují z nich tyto závěry:

Některí Češi v německém území se dávají osobními hospodářskými zájmy svádět k nerozumnému vztahu ke všemu německému. Někteří — a to velmi mnozí — Němci se posud nezbavili podceňování všeho českého, obzvláště v nazírání na Čechy jako na národ kulturně méněcenný. Vina na neurovaném poměru obou národů je tedy na obou stranách, avšak zájem na zlepšení jest jen na straně jediné: vrátil jsem se z německého území s pevným přesvědčením, že dobrá a zabezpečená budoucnost našeho státu jest možná jen, změní-li se tyto věci a stanou-li se Němci alespoň loyálními občany; je to tedy zájem náš, vynasaziti se o takový přerod německého citění. Tím nemyslím politiku slabosti a trvalého ustupování, nýbrž politiku skutečné demokracie — a především taktní a slušný postup jednotlivců, zejména v německém území. Jest potom přeměna našich Němců možná? Nevím, ale jest životní otázkou československého státu a tím i československého národa. Ostatně dovolte, abych Vám doložil vyhlídky takového postupu vůči Němcům doslovným překladem úryvku dopisu — by i trochu naivního — který jsem dostal od svého dobrého známého (nepolitika), „z Němec“ hned po pražských filmových kraválech: „Ale vážně, byla to anebo spíše ještě zlá historie. Právě když si člověk ušlehl, že se přece dojde k dorozumění (zdálo se, že sociální demokraty mají alespoň dobrou vůli), ukázala se opět ta hnusná nenávist. Jako by to nebylo bez toho mnohem krásnější! Ptal se Vás tu někdo, ačkoli jste žil přece skoro jen mezi Němci, co jste, a neměli Vás všichni rádi a nevážili si Vás; proč? Protože jste slušný člověk! A proč to nerozhoduje vždycky? Místo toho vždycky ta nesmyslná národnostní nenávist. S tou by se bylo přece také mohlo při převratu zúčtovat. Kdož ví, jak to ještě skončí! Ano, kdyby to bylo bývalo jen několik set lidí, ale byly to přece tisíce, a to vzbuzuje úzkost — kde tu máme nabýt důvěry?“

Tento dopis mně dodal hodně naděje; jiným nechť ukáže cestu,

Váš Dr. Albert Kajka.

Úplně vydání *Gargantuy a Pantagruela*. Nakladatelství Družstevní práce v Praze XII., Slezská 13, vypisuje právě subskripci na úplné vydání klasické knihy francouzské literatury *F. Rabelaise*, „Život Gargantuův a Pantagruelův“. Je to kniha plná nezkrtného humoru galského, jejíž překlad trval téměř čtvrt století. Tento klenot světové literatury vzbudí jistě značný zájem v naší veřejnosti. Upozorňujeme na leták, připojený k dnešnímu číslu našeho listu.

Všechny změny nového jízdního řádu obsahuje nově vydaný *Svátkův pražský jízdní řád* v nakladatelství J. Svátek v Praze XVI., Husova tř. 7, pěči ústředí Klubu čl. turistů v Praze. Plán elektrických drah a autobusových tratí pražských, který přijde vhod nejen pražskému obyvatelstvu ale i návštěvníkům Prahy z venkova, jízdní řád pražských autobusových linek poštovních a železničních, soupis stanovišť pražských autobusů. Cena Kč 4-50, poštou Kč 4-80.

Dr. V. I. Záděra: *Politické strany v Národním shromáždění*. V komisi Českomoravských podniků tiskařských a vydavatelských v Praze. Stran 126. Zástupce tajemníka poslanecké sněmovny podává v této pro každého politického interesanta potřebné knize dokumentárně a číselně doložený nárys vývoje našich politických stran. Kniha je tím záslušnější, že se zabývá thematem dosud málo probádaným, a je nutným základem pro další studium problému.

P. Jasan: *Zákon lásky*. Nové dílo (III. úplně přepracované vydání). Vydavatel A. Soukup, Brno-Kr. Pole, Vrchlického 35. Idea autora: Je absolutní nutností pro věčný pořádek na zemi přesná určená zákonitost všude a ve všem. Tedy i duše má zákony, i láska má zákony. Krok za krůčkem odhrnována je v díle opona celého tajemství lásky na podkladě přesné zákonitosti. Pod prostým povrchem všedních citů objevují se nesmírně hluboké zákony, jež řídí a určují lásku i život člověka. Kniha je skutečnou sensací a prospěch z ní pro lidstvo může být obrovský.

Karel Pittich: *Poznámky z Itálie, Německa, Švýcar, Holandska a Francie*. Nákladem Vydavatelského odboru Ústředního spolku jednot učitelů v Brně, v obálce J. Šembery, 160 stran. Kč 18.—. Bohatství cestopisného materiálu, který je v Pittichově knížce uložen, napovídá už sám titul a ještě více obsah, vypočítávající ne méně než 55 míst a měst italských, německých, švýcarských, holandských a francouzských, jimiž autor čtenáře provádí.

Emil Dostál: *Svatý Václav patronem čsl. odboje na Rusi*. Kniha legionáře-důstojníka. Autor sleduje vývoj našich legií a dokládá řadou dokumentů. Cena Kč 15.—. Administrace knihy ŽIVOTA, Praha II., Spálená ul. 15.

Maryse Choisy: *Měsíc mezi nevěstkami*. Reportáž 200.000 výtisků této knihy prodáno ve Francii v krátké době po vyjití. Jedna z největších událostí světového knižního trhu poslední doby. Dílo stejně sensační jako významné. Jedinečně a odvážně jako snad posud žádná žena prošla Maryse Choisy v různém přestrojení prostředí prodejny lásky Paříže, jednou jako panská v nevěstinci, po druhé v mužském přestrojení jako host prodejního prostředí bludných lásek mužů atd. atd. A popsala vše, co viděla. Vydavatel A. Soukup, Brno-Královo Pole.

Básník St. K. Neumann a spisovatel Ivan Olbracht budou podepisovati své knihy v sobotu 6. prosince od 15.—16. hodiny na výstavě Kmene, klubu moderních nakladatelů v Obecním domě města Prahy.

Velký výběr

crayonů, zápisníků, soenecken a pod. psacích souprav a podložek; aktovek a jiných nepostradatelných pomůcek kanc. i technických má na skladě:

plnicích per

(Parker, Wagner, Waterman, Astoria, Mont Blanc atd.),

K. Wagner, Brno-Česká 16.